

türkiye yazıları

tartışmalar

AYLIK DERGI

sayı : 70
ocak 1983
100 lira

S. GÜNAY AKARSU
İSMAİL ALTINOK
TOKTAMIŞ ATEŞ
MURAT BARKIN
SALİH BOLAT
DR. ANIL ÇEÇEN
İBRAHİM DEMİREL
F. KUTAL - L. EFE
DR. MICHAEL FRITSCHÉ
CENGİZ GÜNDOĞDU
BURHAN GÜNEL
AFET MUHTEREMOĞLU
NUSRET KEMAL
İLBER ORTAYLI

ŞİİR

OGUZHAN AKAY
ÖZEL ARABUL
SAFFET AZAR
HİLMİ BİTİM
VEYSEL ÇOLAK
AYHAN GÜLSOY
TUĞRUL KESKİN
BAHTİYAR KÜRKLÜ
TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ
MAHMUT TEMİZYÜREK
ADNAN YÜCEL



**günay
akarsu'ya
saygı**

Desen : İsmail ALTINOK

Sadri Pekak'ın desenleri

S. Günay Akarsu	3	Özel Tiyatrolara Devlet Yardımı
Özel Arabul	5	Şiirler
Cengiz Gündoğdu	6	Bir Yazarın Notları
Veysel Çolak	7	Fotoğraf Arkalıkları - 6
Tuğrul Keskin	8	Bir Günü Daha Tükettik
İlber Ortaylı	9	Bir Dünya Tarihi Cevirisi
Timuçin Özyürekli	10	Bir Ayrılık Sonrası
İbrahim Demirel	11	Almanya'daki Kültür Etkinlikleri
Oğuzhan Akay	13	Düşçe
İsmail Altınok	14	Resmimizin İvedi Sorunları
Bahtiyar Kürklü	14	Birisi
Dr. Michael Fritsche	16	F. Almanya'da Yabancı Düşmanlığı
Ayhan Gülsoy	17	Saklanmış Aşklar
Toktamış Ateş	19	Tarih Şiirle Başlar
Adnan Yücel	20	Gün Doğmadan
Nusret Kemal	21	Bu İki Şey Nasıl Düzelir?
Ajet Muhteremoğlu	23	Öyküsü Kaybedilmiş Yazar
Mahmut Temizyürek	25	Hırçın Ağlamak
Burhan Günel	26	Yazar Dürüst Olmayınca
Hilmi Bitim	29	Sızı
Dr. Anıl Çeçen	32	Ulusal Kültür Politikası
Salih Bolat	35	Şiirin Nesnesi Nedir?
Saffet Azar	36	Çengisiz Düşünler Gibiyim
Firuz Kutal - Levent Efe	38	Gık
Murat Barkın	39	Türkiye'de Aydın Sorunu

TÜRKİYE YAZILARI/Sahibi ve Sorumlusu : Ahmet Say/ Yönetim Yeri : Selanik Caddesi, 7, Kat 1, Büro No. 8 Kızılay - Ankara/Yazışma ve havale adresi : P.K. 387 Kızılay - Ankara. Mektup ve havalelerinizi lütfen posta kutusu adresine gönderiniz/Yıllık abone 750 lira/Istanbul dağıtımı : Barış Dağıtım/Ankara Dağıtımı : Adas Dağıtım/İzmir dağıtımı : Aydın Kitabevi/Anadolu dağıtımı : Türkiye Yazıları/Kapak : İbrahim Demirel/İlan koşulları : Tam sayfa 15.000 lira, yarım sayfa 8.000 lira, çeyrek sayfa 4.000 lira/ Yurtdışı abone : Avrupa 50 Mark ya da karşılığı, Amerika 100 dolar/Tek dergi istekleri için 100 liralık, yayın istekleri için 50 liralık posta pulu gönderilir. Dizgi - Baskı Ankara Basım Sanayi A.Ş. Tel : 30 35 97 Baskı Tarihi : 30 Aralık 1982

eleştiri

Özel Tiyatrolara Devlet Yardımı Üstüne Kuramsal Düşünceler

S. Günay Akarsu

Sevgili arkadaşımız, değerli tiyatro adamı Günay Akarsu'yu geçen ay yitirdik. Onun tiyatromuza ve insanımıza katkısını unutmayacağız. Anısı önünde saygıyla eğilirken, ölümünden kısa süre önce gönderdiği yazısını yayımlıyoruz. (Türkiye Yazıları)

Bir ülkede yönetim, herhangi bir sanat alanında, diyelim tiyatrodaki destekleme gereksinimini neden duyar? Ya da soruyu tersinden sorarsak özel tiyatrolar neden devletten yardım isterler?

Soruyu, hemen ülkenin kültür etkinliğini arttırmak, sanatsal yaratının düzeyini yükseltmek hükümetin görevleri arasındadır da ondan diye yanıtlıyormak gerçeğin yalnızca bir yüzünü yansıtmaktan öteye geçmez. Böyle, bir yanı abartılmış, bir yanı ise bütünüyle gözlerden gizlenmiş, çarpıtılmış, dolayısıyla gerçek olmaktan çıkarılmış saptamalarla doğru sonuçlara varılamaz.

Evet yönetim her alanda olduğu gibi sanat alanında da hizmet vermek, ülkenin ilerlemesine ortam hazırlamak zorundadır. Görevleri arasında sanatsal üretimi kolaylaştırmak, sanatçıların önünü açmak, sanatçılara olanaklar sağlamak da vardır. Ne var ki olayın bütünlüğünü bozmadan gücünü, sanatı, sanatçıyı yönlendirmek için baskı aracı gibi kullanmaksızın yapmak zorundadır bunu. Ancak o zaman ülkenin sanat düzeyinin yükselmesi sonunda toplum olarak hem bütün ulusun hem de bireyler olarak her yurttaşın daha iyi, daha mutlu bir yaşama yaklaşmasına dolaylı yoldan da yardım etmiş olur. Ancak o zaman çağdaş bir yönetimden, gerçek bir demokrasiden söz edilebilir.

Yoksa, tersi amaçlanırsa, yönetim çok çeşitli yollara başvurabilir. Elinde değişik araçlar vardır. Bir süre için başarılı olabilir bunlar. Ama yalnızca bir süre için..... Çok geçmeden bu araçların yetersiz kaldığı anlaşılır. Yenileri denenir. Biraz sonra onlar da etkinliklerini yitirirler.(1)

Yönetimin desteği eğer sanatı toplumsal dengelessnessi arttıracak doğrultuda güdüm'ü kılmaya ya da kısıtlamaya yönelirse açıktır ki bu durumda sanata katkıda bulunmak şöyle dursun, olsa olsa geriletme çabasından söz edilebilir. Bu genel bir dünya görüşünün, her alana bu arada

sanata da uygulama düzleminin yansıdığını gösterir.

Sanatı güdümlü kılmak isteyen, bunu başatabileceğini sanan anlayış sanata kendine göre bir işlev yüklemektedir.

Burada sanatın genel işlev sentezini şöyle bir gözden geçirmek yararlı olacak. Sanata herhangi bir ve yalnızca bir işlev yüklemek, bu işlev ne olursa olsun yanlıştır. Sanatın işlevi tek değildir çünkü. Sanat çok işlevlidir. Bunların hepsini birlikte yerine getirir sanat yapıtı. Daha doğru bir deyişle, bütün işlevleri üstlenebilen yapıt sanat yapıtıdır ancak. Olsa olsa, bu işlevlerin etkinlikleri, önemleri değişebilir. Kimi zaman biri öne geçer, kimi zaman da öteki. Ama hepsi her zaman vardır. Her zaman var olmalıdır.

Sanatın başka bir yanı da sanatçının üretme süreciyle sanat algılayıcılarının algılama süreçlerini ayrı ayrı içermesidir. Bu süreçler kimi sanat türünde aynı zamanda, kimi sanat türünde ise farklı zamanlarda yaşanır. Dolayısıyla sanatın aşağıda belirtilecek olan işlevleri gerçekleştirilebilmesi için herşeyden önce algılama sürecinin elverişli koşullarda tamamlanması zorunludur. Tiyatro örneğine dönecek olursak, bir oyunun algılanması ancak seyirci karşısında oynanması ile mümkün olur? Tiyatronun işlevini gerçekleştirme ise ancak bundan sonraki süreçte tamamlanır. Öyleyse kabaca söylemek istersek, seyirci bu amayan bir tiyatro oyunu işlevsel'ik kazanamaz.

Oyunu izleyen seyirci oyunla başlayan bir değişim sürecine girer. Bu değişim katılma, eleştirme, etkilenme, saptama, yargılama vb. gibi aşamalardan geçebilir. Aşama'lar içiçe girdiği gibi, birbirini üstüne de katlanır. Dolayısıyla seyirci bir tek oyunla değil, bütün yaşam sürecinin kendinde yansımaları doğrultusunda sürekli bir değişimi yaşar. Bu yüzden tek bir oyunun seyirci üzerindeki etkisini yalıtıp öteki etkilerden, algılamalardan ayırmak olanağı yoktur. Önemli olan

oyunun yalıtılmış etkisi değil, seyircinin bütün algı amalarından oluşan değişim sürecidir.

Bu saptamalardan sonra sanatın işlevlerine şöyle bir göz atabiliriz.

Sanatın, yaşamı güzelleştirme, güzellikleri ayırımsamamızı sağ ama algılayana estetik tad verme işlevi hemen hiç tartışılmaz. İnsanlar yaşamak için birçok şeye gereksinme duyarlar. Sanat da bunlardan biridir. Sanatsız bir toplum ya da sanattan hoşlanmayan birey yoktur. Ancak toplumsal ya da bireysel yapılar arasındaki ayırımlar sanatta da görülür. Farklı toplumların, farklı bireylerin gereksinme duyduğu, dolayısıyla ürettiği sanat olayları birbirinden farklı olur.

Buna göre, tiyatroya ödenek ayıran bir yönetim, tiyatronun seyircisine estetik tad vermesini istiyor bunu destekliyor demektir.

Geri, ilke, bayağı, estetik niteliği düşük bir tiyatroyla da gerçekleştirilebilir bu. Çok çeşitli toplumsal bireysel nedenler diyalettiği yüzünden böyle bayağı bir tiyatrodan tad alan bir seyirci kesimi varolabilir. Toplum farklı seyirci kümelerine ayrılmıştır. Kimi kesim tiyatroya bayağılığa tepki verir; onun tad alması için daha başka, daha değişik bir tiyatroya gerekir. (2)

Bu durumda desteğin hangi tiyatroya yöneleceği sorusu gündeme gelir.

Sanatın gene tartışmasız kabul edilen, bir işlevi de eğitmektir. Ama ne tür bir eğitimin söz konusu olduğu sürekli tartışılmaktadır. Evet



sanat, algılayıcıyı eğitir. Ne var ki nutuk atarak yapılan bir koşullama, bir ders verme değildir. Böyle bir etkisi yoktur sanatın. Ya da olayları doğruluğu var sayılan basit şemalara göre düzenleyerek istenen sonuca varan bir oyun seyircisinde o doğruya bir yaklaşım sağlamaz.

Tiyatro, seyircisinin önüne sonsuz sayıda yaşantı getirebilir. Seyirci bu yaşantılardan kendine göre yararlanır. İzlediği yaşam deneyleri onu zenginleştirir. Deneylerin birikmesi sonunda seyirci kimi yargılara varırsa değişim sürecine girmiş demektir. Bir yığın başka etkenin de tepkimesiyle sürekli değişir.

Tiyatro sanatının eğitici işlevi ancak gerçeklikten kaynaklanarak yeniden ürettiği yaşantıları, belli bir doğrultuda tasarımılamasıyla gerçekleşir. Burada seyircinin bu doğrultu ile çelişip çelişmemesi büyük bir önem kazanır. Birbirine çatışan iki oyun kişisinden birinin kazandığını varsayalım. Yaşam koşulları gereği kendini o tiyatro kişisinin karşısında gören seyirci bu sonuçtan etkilenir. Başka bir seyirci ise kendini yitiren tiyatro kişisinin karşısında görüyorsa o da başka türlü etkilenir. Böylece aynı konunun bile, farklı seyircileri farklı doğrultularda etkilemesi gibi bir sonuç doğar.

Bu durumda desteğin hangi tiyatroya yöneleceği, daha da önemle gündeme gelir.

Sanatın bir işlevi de yaşam üstüne bilgi taşımaktır. Sanat ürünü belirli bir ürünü belirli bir bilgiyi içinde kendiliğinden taşır. Ancak bilgi taşımak sözü, bilim'in konusuna giren bilginin sanat yoluyla iletildiği anlamına gelmez. Sanat da bundan da öte, insan iç evreni üstüne en karmaşık, en derin durumları aydınlatır, çözümler, seyircinin algısına açar. Bu gücüyle bilimsel bilginin çok dışındaki alanlara uzanır. Sınır tanımaz. Gerek bireyin, gerekse toplumun sanat arenasında sakısı gizlisi kalmaz. Bütün ilişkiler açıkça sergilenir. Ya da tersine saklanır, çarpıtılır.

Bu bakımdan da desteğin hangi tiyatroya yöneleceği gündeme gelir.

Sanatın kendi değerini yükseltme işlevi de vardır. Sanat bir gereksinme olduğuna göre her toplum, her birey sanata yöneliktir. Ancak sanatın gelişmesi, ikellikten, bayağılıktan kurtulup yücelmesi, zenginleşip yetkinleşmesi birçok toplumsal etken yanında sanatın kendine de bağlıdır. Bir sanat türüyle ilgilenmeye başlayan kimse, gitgide o sanat dalında yetkinleşir, gelişir, ilerler. Buna karşılık toplumda varolan niteliksiz beğenileri sömüren sanat ürünleri de yok değildir. Bu ürünler sanatın gelişmesini ayrıca köstekler. (3)

Bu bakımdan da desteğin hangi tiyatroya yöneleceği sorusu gündeme gelir.

Bağlayacak olursak, verilen ya da verilecek bir tiyatro yardımının gerçekten yararlı olabil-

mesi için yukarıda özetlemeye çalıştığımız ve-
rilerin ışığında düşünülmesi gerekir. Gerçekten
uzman kişi.erce incelenmesi gerekir. Yoksa iyi-
niyetle bile olsa, sonunda kolay onarılamayacak
yukımlara yol açılabilir.

Öte yandan yardımın söz konusu olduğu du-
rumlarda öze. koşulların da önemli etkisi var-
dır. Özel koşullar giderek genel yargıların de-
ğişmesine değin varabilir. Eğer eleştirel tiyatro
yapmayı amaçlıyor, eleştire. tiyatro yapana yar-
dım yapılmama koşu u getirilirse, daha açık bir
deyişle yardım repertuarı, başka öğeleri etki-
leme amacını güdüyorsa, yardımın hiç alınma-
ması da düşünülebilir. Bu durumda yardım a-
mak eleştiriden ödün vermek, genel isterlerle
bütünleşmek, uyusmak anlamına gelebilir.

Özel durumlarda, yardım alan tiyatronun
dünya görüşü, genel tutumu, repertuar bütün-
lüğü fazlasıyla önem kazanır. Yukarıda belirtti-
ğimizin tersine elestiri yapmak istemeyen bir
tiyatro repertuarının yönlendirilmesiyle yapısal
bakımdan zedelenmeyecektir. Eleştiriyi amaç edi-
nen tiyatro ise zedelenebilir.

Böylece belirtmeye çalıştığımız genel özel ko-
şulların sağlıklı değerlendirilmesi sonunda yar-
dım la tiyatro ilişkisinde yargılara varılabilir.
Bütün bu ölçütleri içermeyen tutum çeşitli yan-
lışlar, terslik'er taşır.

(1) Bu konuda yurdumuzdan birçok örnek ve-
rilebilir. Resmi yayın organı sayılan Ulus
gazetesi, tek parti döneminde ve, sonrasın-
da nerdeyse zorla okutulmuştu. Hiçbir et-
kisi o'madığı gibi, alay konusu olmaktan
da kurtulamadı. Ulus gazetesini çıkartma-

nın yurdumuzun gazeteciliğine bir katkı sağ-
ladığı söylenemez. Konumuzla doğrudan il-
gili örnek ise ödenekli tiyatro aramızdan
verilebilir: Devlet Tiyatrosu ile İstanbul Şe-
hir Tiyatrosu aslında ayrıca işlenmeye de-
ğer birer o'gudur; ancak bunların zaman
zaman işlevsel, zaman zaman da pek za-
valli durumda olmaları dikkat çekicidir.
Yönetimin bu kurumlar üzerindeki yönlendirme çabaları aza'ınca her ikisi de üzer-
lerine düşeni onurla gerçekleştirmiş, tiyat-
romuza önemli aşamalar kazandırmıştır.
Yönetimin karışması, giderek bu kurumla-
rı doğrudan yönetmesi sürecinde ise bu ku-
rumların hiçbir işlev yük emedikleri, da-
hası tiyatromuzun gelişmesine ayakbağı ol-
dukları görülmüştür.

(2) Örneğin Anadolu'yu dolaşan, büyük kentler-
de yerleşik çalışan ve kesinlikle ilkel, ba-
yağı oyunlar oynayan birçok topluluk hiç
de seyirci sıkıntısı çekmiyor. Buna karşı-
lık, daha güçlü bir oyunu sahneleyen önemli
tiyatrolarımızın seyirci bulmaları kimi za-
man mümkün olamıyor . Kimi zaman da
önemli tiyatro ürünlerine büyük bir seyirci
akını görülüyor. Tiyatro yapımızın farklı ke-
simlere ayrılmış olduğunu hem de kararsız
dengede sa'ındığını vurgulayan ilginç bir
durum.

(3) Resmi yayın organı TRT'nin güdürüleri bu
konuda korkunç birer örnektir. Seyircinin
tiyatro beğenisini, güldürüden tad alma çiz-
gisini olabildiğince aşağı çekmek, bayağı-
laştırmak için ortaya çıkıyor sanki bu «ko-
mikler».

ŞİRLER

Özel Arabul

UNUTULAN

Alçıdan yapılmış tozlu güneşle
Bir çocuğa dokunsam senin yerine
İçimde büyüyen bir boy aynası
Koparılmış bir çiçeğe
Parmak uçlarını sapsarı

Alışmak yalnızca alışmak gerek
Sürdürmek bu eski geleceği
Taş bile yer değiştirir ayak sesinden
Benzemeseydik bu kadar
Tamamlardık birbirimizi

Çok az kaldı akşama
Sana nasıl an'atsam
Sevdik ama unuttuk yenilenmeyi

ARDINDAN

Bu koltuk daha önce de burdaydı
Köşede bücür ağaç
Sen gidince ardından
Kırdı kökleriyle saksıyı
Koltuk bir genişledi hiç sorma
Odalar almadı,

Neydi bizi ürküten
Yanyana gelince
Gözlerimse on'ar senin yanında
Kıvılcımlı bakur telî

Avunmak için bir yer gerek bize bir isim
Sevgiyle tamamlayan kendi kendini
Uysal bir rüzgar hiç köpürtmeyen
Aramızdaki denizi

eleştiri

Kötü Niyetli Bir Yazarın Notları

Cengiz Gündoğdu

Sus diyorum kendi kendime. Hiç kimse bu konuda düşünceni sormadı. Fırsat bu fırsat. Sus işte. Ama susmak mümkün değil. Canım sıkıyor çünkü. Sorunu, şöyle tık diye kafamda bir yere oturtmadım. Acaba diyorum... Acaba?

Sorun şu. Biliyorsunuz. Özel tiyatroların bir bölümü, devlete başvurdu. Para istedi. Devlet, bir kurul eliyle, «para isteyen» tiyatlara para verdi. İşte canımı sıkan sorun bu. Tuhaf şey. Olmadık yerde olmadık zamanda akıma geliyor. Düşünüyorum. Ölçüyorum biçiyorum. Kafama oturmuyor. Ondan sonra canım sıkılıyor. Neden diyorum? Neden canım sıkıyor?

Düşünüyorum.

Özel tiyatrolar «Bana da ver, bana da ver» diye koşturup durdular. Acaba bu mu canımı sıkı? İyi ama, bundan sana ne diyorum. Adamın paraya gereksinmesi varmış. Para istemiş... Öyle değil mi... Bana ne bundan.

Belki de şuna canım sıkı'dı. Şöyle bir hava yaratıldı. Parasız tiyatro olmaz. Devlet tiyatrolara para verecek. Onlar da tiyatro yapacak. Böyle mi olacak? Sanmıyorum. Çünkü gerçek bu kadar basit değil. Gerçeği basite indirgeyenler... Size söylüyorum. Tiyatro için birçok şey gerekli. Bunlar tamam değilse parayla tiyatro olmaz. Beş değil, beşyüz milyon a'san bile. İşte Devlet Tiyatrosu... İşte İstanbul Şehir Tiyatrosu... İşte özel tiyatroların büyük bir bölümü... Ne yapıyorlar? Tiyatro mu? Hayır.

Soruyorum. Ge'in kaynana kavgası mı tiyatro? Yoksa Amerikan tipi iyimser «dram»lar mı? Yoksa Osmanlı sultanlarının İngiliz tipi «trajedi»leri mi? Bunların hiçbiri tiyatro değil. Şimdi bu anlayışın milim ötesine geçemeyen para alacak da ne olacak? Söyleyeyim. Çarçur olacak o para.

Çarçur mu olacak... Durun... Acaba bu mu canımı sıkıyor? Yok canım. Devletin parası nereerde çarçur oldu. Birkaç milyon da varsın tiyatrodaki olsun.

Peki öyleyse, neden canım sıkılıyor? Neden

bu para işine tumsuz bir övgü yazamıyorum? Şimdi bir şey söyleyeceğim. Bu karar demokratik değil. Çok sık söylenen bir söz var. İyiniyet... Karar iyiniyetle alındı. Bu konuda kuşum yok. Bu böyle. Karar iyiniyetli. Ancak demokratik değil. Burdan şuraya geliyorum. İerde, çok partili düzene geçildiğinde... Biri çıkar da şöyle der mi, «Arkadaş, sen, bana sormadan bu milyonları neden aldın? Hani bir zamanlar demiş-erdi... «Kültür Sarayı yapmayın. Onun yerine bilmem nereye okul yapın». Bunun gibi bir şey... Der mi der. Ondan sonra al sana bitmez tükenmez bir tartışma... Ama bu uzak bir olasılık... Çok uzak... İerde biri çıkacak da konuşacak... Kim öle, kim kala...

Sansür mü acaba? Bakın bu canımı sıkabilir. Sansür... Yok, bu da değil. Burda sansür yok. Burda «Proje yardımı» var... Bu noktada, kendi kendime şöyle diyorum. Sansür dendi mi, sen dur bakalım. Böyle bir şey olsa, sana söz bile düşmez. Değil sansür, kokusu olsaydı... Milyonu değil, milyarları bile geri çevirir o tiyatro-ar... Sansür mansür yok ortada...

Acaba bu yardım bir başka şekilde olamaz mıydı? Yardım şekli denince Katerina geldi aklıma... Hani şu Baltacı Mehmet Paşa'yı çadırına aldığı söylenen Katerina... Söylendiğine göre bu çadır işiyle Rusya'yı yıkımdan kurtarmış. Çadır şurda dursun şimdi. Bu Katerina becerikli bir insan. Bakın neler yapmış. «Rusya'yı sert bir kölelik sistemiyle despotça yöneten Katerina II Avrupa'da kendine sempati toplamak için özgür düşünceli aydınlara, özeleğe Fransa'nın «Aydınlık filozoflarına» yakınlık göstermekten, onlarla dostluk kurmaktan geri kalmıyordu. Volter'e «Katerine II'nin yüzyılı»nı yazdırtmaya çalışmış, bunlara o zamanın modası gereğince maaşlar bağlatmıştı. Bu arada Diderot'ya da yakın bir ilgi göstermişti. Yaşlı filozofun, kızına drahoma verebilmek için kitaplığını satmak istediğini Paris'teki e'çisi Galitzin'le Diderot'nun en yakın dostlarından Grimm'den öğrenmiş, 1765'te kitaplığı, 15.000 franka satın almış, fakat büyük bir cömertlik göstererek, ölümüne kadar kitaplıktan faydalanmasına izin vermiş, üstelik de Diderot'yu bu kitaplığa ayda 1000 franka maaşla yönetici olarak atamıştı.» (1)

Bizim tarihte orospuluğu tescil edilen Katerina bununla da yetinmez. Diderot'yu Rusya'ya çağırır. Diderot kalkar Rusya'ya gider. «Katerina da büyük bir ustalığa Diderot'ya candan ilgiliymiş gibi görünmüştü. Fakat bu bir maske- den başka bir şey değildi. Gerçekte, ileri düşün- nüslü filozofun görüşlerine karşı büyük bir tedir- ginlik duyuyordu. Nitekim bunu 1787'de Comte de Segur'e şöyle anlatmıştı: «Onun'a sık sık ve uzun boylu konuşurduk. Ama bunu faydalanmak- tan çok bende uyandırdığı merakı gidermek için yapardım. Eğer Diderot'nun söylediklerine kulak verecek olsam, imparatorluğumda her şey alt üst olurdu ve yasaları, yönetimi, siyaseti kaldırıp bunların yerine bir takım çok garip kuramlar koymam gerekirdi» Köleliğe dayanan bir devletin başında bulunan çarichenin, Diderot'nun devrimci burjuva kuramlarına garip kuramlar adını vermesinde şaşılacak bir şey yoktu elbet» (2)

Diderot bütün bunlara karşın Katerina için şöyle yazdı. «Rus imparatoriçesi Katerina'nın bir zorba olduğu su götürmez. (Yani yasalar koymak, bunun için de filozoflara akıl danışmak isterken) niyeti zorbalığını sürdürmek, oğullarına aktarabilmek mi, yoksa zorbalık tacını başından atmak mıdır? Despot olma hakkının kendisine ve oğullarına verilmesini istiyorsa yasaları dilediği gibi yapsın ulustan onay beklemesin. Zorbalık tacını başından atmak istiyorsa, bu iş sözde kalmayıp yazıya dökülme'i. Zorbalığı gerçekten bırakmak istiyorsa ulusuyla başbaşa verip zorbalığın yeniden doğmaması için yollar arasın ve kendi bıraktığı zorbalık tacını yarı elde etmek isteyenlere ne tür ü karşı konacağını araştırsın. İşte Katerina gibi iyi niyetli ve zorbalığa düşman büyük devlet başlarının ilk atacakları adım budur» (3)

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Diderot tuhaf bir devrimci. Tuhaflığı şurda. Köleci sisteme, zorba yönetime karşı çıkıyor. Ama köleci sistemin zorba yöneticisinden para alıyor. Onun sarayına gidiyor. Diderot'da bu tuhaflığı anlamış. Bunun için «iyiniyetli» diyor Katerina'ya. «İyiniyetli» olduğu için para alıyor. Katerina, bu tuhaf burjuva devrimcisine şöyle yanıt verir. «Savın Diderot, parlak zekanızın size esinlediği bütün o güzel düşünceleri büyük bir zevkle dinledim, ama çok iyi anladığım o büyük fikirle- nizle güzel kitaplar yazılır yalnız, iyi işler yapılamaz. Bütün reform tasarılarınızda ikimizin ne kadar ayrı durumlarında olduğumuzu unutuyorsunuz. Siz kağıt üstünde çalışıyorsunuz, kağıt herseve katlanır, dümdüzdür. kıvraktır, aklınızın kaleminizin hiç bir esintisine karşı komaz. evsa ben, zavallı imparatoriçe, ben, insan derisi üstünde çalışıyorum. o deriyse kağıttan çok başka türlü sınırlenen, gıcıklanan bir nesnedir.» (4)

Bu yazıyı hazırlarken Beethoven'i okuyordum. Şimdi oradan bir bölümü, siz de okuyun. «Beethoven'le Goethe'yi, Bettina, 1812 yazında Teplitz kapıcalarında tanıştırdı. İki sanakâr arasında uzaktan doğmuş olan sevgi, ahyranlık, yakın bir dostluğa çevrilemedi. Yakından tanıyınca birbirlerinden pek hoşlanmamışlardı, çünkü yaradılışları çok ayırdı (...). Bir başka gün besteci'ye şair gene Teplitz sokak'arında dolaşırken uzaktan imparatoriçenin arabası görüldü. Goethe hemen kaldırımın kenarında selam durarak, araba önün-

Fotoğraf Arkalıkları-6

*Bu fotoğrafta sen yoksun
Dağları azarlanmış kentler var
İnsanları güler yüzlü hep uzak
Korkak ve alıngan bakışları,
Onların sesini duyuyorum
Kaldığın kentteki dolmuşların sesini
Açılıp kapanan kapıların
Bineceğim otobüslerin sesini duyuyorum.*

*Bir evde değil, bir pastahanede hiç olmaz
Seni hep bir uçakta düşünüyorum
Seni hep giderken,
İzleyemez oluyorsun kendini.*

*Giysilerin kekik, kokun kekik kokusu
Gidişlerine yaslanıyorum, kuşatmalığım seni
Her saniyede bir gemi batırıyorum,
Ayrılık diyorsun,
Karayol'arını çoktan kapattım
Ve bütün uçaklar infilak etsin istiyorum,
Bunlar olmalı, kalbim infilak edecek yoksa
Ayrılık diyorsun gene; ben ölümü deniyorum
Bir tren ray değiştiriyor.*

*Kaybolup gidiyorum sana geleyim derken
Bilmediğim caddeler kadar uzuyor boyum,
Sesimi duymuyor bahçelerinden geçtiğim kızlar
Yarın görecekler, ayakizlerim bir soru olacak
İste o meraktayım, o uzaklıkta, ordayım,
Sokağmda, çocukların oyun çığlıklarında.*

*Gökyüzünde bulutları okuyan kaç adam bizden
biri*

*İşliğim'a çıkmıştım yola, yalnızlığınla
İs'laktım, denizden yürümüşüm
Buluşmuştuk hücrelerinde duvarlarla konuşanın
sesinde,*

*Rak kapsaktanz, noktada, ayrılmak üzereyiz
Dönmemiz olanaksız aeldiğimiz yerlere
Handi bir yön bulalım
Ayrılık aramızda, uzanıp a'amazsın,
Üstelik, sen hiç fotoğraf çektirmemistinki*

Veysel Çolak

den geçerken yerlere kadar eğildi. Bu hal Beethoven'in pek sinirine dokunmuştu. Goethe'yi orada bırakarak kendisi yürüyüp geçti. (...) Sonradan Bettina'ya yazdığı mektupta bunu anlatırken şöyle demiştir. «Krallar, prensler canlarının istegini kendilerine müşavir, müsahip yapabilirler, bunların boyunlarına nişanlar madalye er de takabilirler, ama bir Goethe, bir Beethoven yaratamazlar Bunun için onlar bize saygı borçludurlar» (5)

Neymiş? Krallar, prensler saygı borçluymuşlar. Krallara, prenslere bu borcu hatırlatabilmek için «sanatçı bilinci» gerekli. Bu bilinç yoksa, bu bilincin verdiği güven yoksa ne olur. Goethe bile boyun eğer.

Bütün bunların konuyla ilgisi yok. İnsanın canı sıkın olunca ne söylediğini bilmiyor işte.

Konu, tiyatroya para yardımı... Bu parayı alanları neden övemiyorum? Neden canım sıkılıyor? Gördünüz işte. Akıma gelen kötü olumsuzlukları tek tek gözden geçirdim. An'adım. Bunların hepsi benim kuruntum. Peki ama, neden

canım sıkılıyor? Yoksa diyorum... Yoksa sen kötü niyetli misin? Evet. Sen kötü niyetlisin, sen, iyi niyetle başlatılan güzel bir işi bulandırmak istiyorsun.

Evet, böyle bu.

İyiniyetle para alan baylar... Aldırmayın bana... Güle güle harcayın o paralarını... (6).

(1) Rameau'nun Yeğeni. Diderot. Çev. Adnan Cemgil Yazko Yayınları İstanbul 1982.

(2) Age

(3) Politika Sanatı. Çev. S. Eyüpoğlu - V. Günyol Çan Yayınları. İstanbul 1967.

(4) Age

(5) Beethoven. Vahdet Gültekin. Rado Yayınları İstanbul 1981.

(6) Deveküşü Kabere. Ankara Sanat Evi, A'tan Erbulak, devetten «para istemedi» Onlar, şu ya da bu şekilde, doğru bildikleri bir yolda uğraş veriyorlar.

Bir Günü Daha Tükettik

1/

*bir günü daha tükettik
yalakçı güvercinler kapamıyor ayaklarımıza*

*yok oldu çıkmazlarda o sevinç fotoğrafları
birlikte duyarlılığın şiiri yarım
yalnızca bir yorgunluk bir zaman yarışı
denizi kovalıyan gözlerinizde ünlem
şimdi bu güz*

*hırçınlaştık sevindik iç geçirdik
deniz daha bir mavi göründü /dünden
ay korktu biz sarıldık
gözleriniz her zamanki kadar yeşil
göz'eriniz her zamanki kadar kara
yüzlerimiz kazındı güvercin kanatlarına*

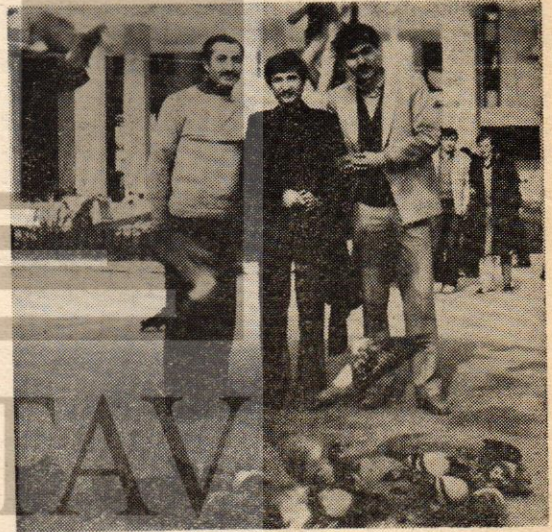
*zaman ürkmeli otobüsler bozulmalı
aşıklar terketmeden bu kenti*

*yalnızlık, yalnızlık tüniyor İzmir'e
ey, ne acıdır bilsen
herkes giderken bu kentte ka'mak*

2/

*yağmur yağıyor kentin üzerine
siz yoksunuz sıcak bakışlarımız*

*kar yağıyor kentin üzerine
siz yoksunuz gözleriniz*



İzmir, 28.11.1982

Veysel Çolak, Ahmet Telli, Tuğrul Keskin

*dolu yağıyor şimdi İzmir'e ve hiç kimse yok
(.giderken dostların bıraktığı o son bakış
denizlere kazanma'ıdır...)*

*bir günü daha tükettik
yalakçı güvercinler kapamıyor ayaklarımıza*

Kasım - 82

Tuğrul Keskin

kitap
Bir Dünya Tarihi Çevirisi Üzerine
İlber Ortaylı

Son zamanlarda dünya tarihi ve Avrupa tarihine ilişkin çeviriler ortaya çıkıyor. Bu aslında sevinilecek bir olay, okuyucuların ve aydınların salim kafayla düşünmeye başladıklarının ve çevreyi tanımaya yöneldiklerinin bir göstergesidir. Kendi içimize kapalı toplum olmaktan çıkmak, demokrasi ve endüstrileşme denen olgunun doğduğu dünyanın temellerini tanımak kuşkusuz çok olumlu bir gelişmedir. Türk kitaplığında Türkiye tarihi dışındaki tarihlerin önce çevirileri, nihayet orijinal monografiler yer almaya başladığı an düşün ve bilim hayatımızda gerçek bir yeniden doğuş, bir kurtuluş başlayacaktır. Uygar Türkiye iyi İtalyan, İngiltere, Bizans, Rusya ve İran tarihçilerinin, edebiyat araştırmacılarının bulunduğu bir ülke olmalıdır. Son aylarda basımı biten veya hazırlanmakta olan Avrupa tarihine ait bazı çeviriler arasında Mete Tuncay'ın gerçekten bir emek ürünü olan bin sahifeyi aşkın Dünya Tarihi çevirisini görmek sevindirici bir olaydır.

Cem Yaynevi'nin üç cilt halinde çıkardığı bu kitabın *Crane Brinton*, *John B. Christopher* ve *Robert Lee Wolf* tarafından hazırlanan «Modern Civilization / A History of the Last Five Centuries» adlı yapıtın çevirisi olduğu görülüyor. Kitap *1453'den Bugüne Dünya Tarihi ve Çağdaş Uygarlık* başlığıyla çıkmış, belirtmek gerekir ki pahalı ve sınırlı sayıda okuyucuya yönelen bir baskı. Belki ilerde ucuz olarak bir tek ciltte çıkarsa geniş okuyucu kitlesine tavsiye edilebilir. Şimdilik alıcısı belli baskının çevirisi üzerinde durmak istiyorum. Çünkü hem yapıt hem çeviri sıradan bir iş değil. Bazı hataları biryana çevirinin kitaplığımız için bir kazanç olduğunu yinelemek isterim.

Üç yazar yapıtlarının daha çok bir Avrupa tarihi olduğunu vurgulamaktalar. Avrupa dünyanın ve uygarlığın merkez bölgesi, bütün gelişmelerin motoru olan kitadır. Yazarlar rahatça bu gelişimin dışında kalan uygarlık bölgelerini kitaplarında bir garnitür olarak ele alıyorlar. Bu tutum, yüzyılın başındaki *Spengler* ve *Toynbee* tipi tarih görüşüne yakındır. Bir yerde çok büyük bir yanlış da değil belki. Modern dünyayı Avrupa veya batı olarak ele al-

mak bir etnosantrizm kadar bir dünya tarihi yazımında sistematik kolaylık da sağlar. Yazarlar daha çok yakın çağ tarihçileridir. 15. yüzyıldan öncesi hakkında bu kitaptan pek bir şey öğrenilemez. Olsa olsa bilenler biraz tartışma olanağı bulur. Bu döneme kadar bilgi vermekten çok kabaca bir değerlendirme yapmaktalar. Kitabın iki cildi tamamen 1789 ve sonrasına aittir. Fakat yazarlar eski Mezopotamya'nın ve Hint'in uygarlık çizgisindeki rolünü hayırlı bir biçimde ele almaktadırlar. Herhalde eskiçağlar ve ortaçağlar üzerine temel bilgi edinmek isteyen okuyucu başka kaynaklara başvurmalıdır. Bu alanda bazı çevirilerin yapılmış olması ve hazırlanılması bir boşluğu dolduracaktır. (Örneğin A. Şene'in Gordon Child'den yaptığı *Tarihte Ne Oldu?* veya Ş. Karadeniz'in



H. Pirenne'den yaptığı *Ortaçağ Şehirleri*, F. İşıltan'ın Ostrogorsky'den yaptığı *Bizans Devleti Tarihi* veya Arif Müfid Mansel'in yazdığı ve mevcudu tükenen *Ege ve Yunan Tarihi* gibi.) Esasen yazarların Avrupa dışı dünyaya klâsik Avrupa tarihçileri gibi saygısızca bakmadıkları açıktır. Bunda belki de Amerikalı tarihçilerin genelde «batı uygarlığı şovenizmine» sahip olmamalarının rolü de vardır.

Kitabın akıcı bir uslûbu ve plânı var. *Otuz yıl savaşları, reformasyon hareketi, İngiliz Devrimi* gibi herhangi bir Avrupa tarihini okuduğumuzda kolayca kavranamayan ve ekseri yazarlar tarafından paçavra sepeti gibi sunulan konular, bu kitapta sadelik içinde ve ayrıntıdan uzak, bilgi bütünü halinde vermiş. Yeniçağ Avrupa tarihinin çeşitli okullar ve tarihçilerce farklı nedenlere dayanılarak yorumlanan kültürel, siyasi, iktisadi gelişmeleri burada bütün yorumlar toparlanarak açıklanamğa çalışılmış. Kuru bir ekonomist veya teknisist anlayıştan

çok, dengeli bir yorum var. Ancak yazarlar Avrupa için izledikleri bu dengeli ve somut yorumu Avrupa dışı (Türkiye ve Rusya gibi) ülkeler için kullanmamaktalar. Örneğin I. ciltteki Osmanlı İmparatorluğu bölümü sadece Toynbee'nin Türkiye üzerine yazdıklarının bir özeti gibi. (Olumsuz ve düşmanca bir değerlendirme değil ama kitabın genel yorum sistematigi ile de bağdaşmayan bir özet.) Düşünce tarihi konusunda kitabın bazen iyi bazen yavan betimlemeleri var. I. Ciltteki Rasyonalizm, konusu böyle, Endüksiyon üzerine söyledikleri bence hiç öğretici değil, tümevarımcı bilim ne demektir? (151. sahife) Çevirmenin endüksiyonu *Tümevarım* diye kullanması da pek iç açıcı değil. Aynı şekilde barok sanat ve barok devir burada yeterli ve açık olarak anlatılmamış. Aslında barok'u anlatabilmenin usta'lık işi olduğu da açık. Yazarların barok sanatta *Fisher von Erlach* dururken *Christopher Vren'i* örnek diye getirmeleri anglo-saksonluklarından ileri gelse gerektir. Okuyucu barok sanatı anlamak için Nusret Hızır'ın *Felsefe Yazıları*'nda ilgili bahse bakmalıdır. Kitapta haritaların bazısı pek doğru bir tarihi coğrafya bilgisi vermiyor. (16. yüzyıl için Almanya İmparatorluğu'nun yanlış olması gibi) Ama bol harita ve resim ve alt yazı okuyucuya yardımcı olmaktadır. Çevirmenin gereksiz bir öztürkçeleştirmesine okuyucuya yardımcı olmak için işaret etmek isterim. Reformasyon bölümünde *kurulcu görüş, kurulcu mezhep* diye geçen bir terim var. M. Tuncay 'consilier' terimini çevirmiş, hatalıdır. Teoloji ve felsefeyle ilgili konularda çeviri yapmak bazen mümkün olmaz. *Consilium* niyet, müşavere, nasihat ve karar olabilir. Protestan mezheplerinden birinin cemaatin müşavere ve içtihadına dayanma prensibi kurulmuş ve kurulculukla alakasızdır. Tuncay, I. Cilt, 7. Bölüm'de müftülerin içtihadında buldukları ve Osmanlı Devleti'nde 20. yüzyıla kadar hiçbir reformun görüldüğü gibi yanlışları da hiç değilse işaret etmeliydi. III. Ciltte 23 ve 24. Bölümler Mete Tuncay tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek kaleme alınmış. Yazarların tarihi 2. Dünya Savaşı sonunda bittiğinden çevirmenin bu girişimi yerindedir ve başarılı bir eklemedir.

Bu kitapta okuyucuya Avrupanın iktisadi siyasi kültürel ve toplumsal tarihi derli toplu verilebilmektedir. Özellikle 2. Ciltte roman ve edebiyat üzerine yazılanlar bu dallarda herkese yeni bilgi ve yorumlar aktaracak kadar güzeldir. Genel tarih yazmak zor, ka'dı ki elimizdeki kitapta orijinal bir yorumdan çok akıcı bir uslûbla öğretme iddiası var, başarılıdır. Çeviriyle iyi bir Avrupa tarihi kazandırdığı için M. Tuncay'ı da kutlamak bir borçtur.

Bir Ayrılık Sonrası Deniz Üstünde Uçan Kuşları Seyrederken

uçan kuşlar

gökyüzünü kucaklasın beyaz gövdeniz
sevdiğimin şeker pembesi yüzü
kaybolsun aranızda
daha yükseklere çıkın
benim ulaşamayacağım yerlere
gözlerim örselensin arkanızdan bakarken

uçan kuşlar

kanat sesleriniz karışsın özelemlere
denizde dalgalar kudursun
üzerleri gümüşü pullarla kaplı bahklar
bir görünüp bir kaybolsunlar
dudaklarını titresin sesim çığlığa dönüşsün
yüreğimin yosunları çözülsün yavaşça

yaşarım sevdamın buruk acılarında
bakışlarım kahr uçan kuşlarda...

Timuçin Özyürekli

konuşma

Türklerin Almanya'daki Kültür Etkinlikleri

İbrahim Demirel

İbrahim Demirel'in, Türklerin Almanya'daki Kültür Etkinlikleri konusunda Ankara Alman Kültür Merkezi'nde düzenlenen açılış konuşmasındaki konuşma metni.

Almanya'daki Türklerin sanat etkinliklerini genel planda ele alarak konuya eleştirel bir gözle yaklaşmanın doğru olacağı kanısındayım. Sanat, ayrıntıların gözden kaçırılmasıyla mücadele eder ve bazan bir ayrıntının evrensel değerlere delil gösterilebileceğini vurgular, ama «Almanya'daki Türkler» konusuna gelince, (en azından başlangıçta) bu olguya makro bakmak gereğini duyuyoruz.

Bugün Federal Almanya'da iki milyon dolayında Türk yaşıyor. Alman yurttaşının yolda belde, Çarşıda-pazarda rasladığı her otuz insandan biri Türk. Merak ediyoruz: Acaba Alman yurttaşları, her an karşımıza çıkan bu insanların kendine özgü bir sanat etkinliği içinde bulunduğunu düşünebiliyor mu? «Onlar da insandır, onların da duygusal-emosyonel davranışları bulunmaktadır, onlar da güler, ağlar, kızar, duygulanırlar, onlar da duygu ve düşüncelerini sanatsal formlar içinde dışavururlar ve onlar da doğal olarak sanat ürünleri üretirler» diye düşünüyorlar mı?

Sağlıklı Alman yurttaşının bunları düşünmesi gerek. Karşılarındaki yabancı işçileri «insan» boyutları içinde değerlendirmesi gerek. Ama gerçek öyle mi?

«Almanlar Türkleri küçümsüyor» demek istemiyorum. Yeryüzünde küçümsenecek halk yoktur. Almanların, ağır baskı dönemlerinde insanları küçümsemek zorunda olduğu, ya da buna göre şartlandırıldığı zamanlar da yaşanmıştır ve biliyoruz ki, bugün Almanlar o karanlık döneme yeniden dönme özlemi içinde değillerdir. Ama gündelik pratik yaşam, Türklerin Almanlar tarafından küçümsendiği gerçeğini sergiliyor.

Türkler açısından ve Almanlar açısından şikâyetçi olmak, çözüm getiremez. Esas olan şudur: İki milyon Türk ile altmış milyon Alman arasında bir uyumsuzluk var. Bu uyumsuzluğun sosyo ekonomik, politik, kültürel ve sosyo-psikolojik temelleri bu'unuyor. Uyumsuzluk, sarışın-

larla esmerlerin birbirini yadırgamasından ileri gelmiyor. Uyumsuzluk, sadece ve sadece, Oriental bir toplumun ihraç ettiği iki milyon insan ile, altmış milyonluk bir BATI TOPLUMUNUN ithal ettiği işçilerin, beraberinde tüm sorunlarını da getirmesini özümlememesinin doğal sonucudur. İnsanları bu sonuçtan ötürü suçlayamayız. Ne Türkleri, ne de Almanları, bu uyumsuzluktan ötürü suçlayamayız. Türklere ve Almanlara, uyumsuzluğu ortadan kaldırmak amacıyla verilecek emirler, yani, «uyumlu olun bakalım! Her iki taraf da birbirini hoşgörmek zorundadır!» yollu komutlar, işi daha karmaşık hale getirir, daha da çözümlenmez yapar. Ama aynı şekilde, iki tarafın uyumsuzluklarını körüklemek de sorunu içinden çıkılmaz hale getirir.

Çağdaş kitle iletişimi olanaklarından yararlandığımız ölçüde, Almanya'daki Türk-Alman toplumlarının uyumsuzluğunu körükleyen karanlık güçlerin mevcudiyetinden haberdarız. Bu bizim ayıbımız değildir. Biz, orientalizmin bir Batı Toplumunda yaratabileceği uyumsuzlukları görüyoruz. «Almanlar bizim gibi olmalıdır!» diyen bir Türk'le karşılaşırsanız, onu sağlığına kavuşturmak üzere lütfen bir ruh ve akıl hastalıkları hastanesine yatırınız. Ama aynı şekilde, «Türkler bizim gibi olmalıdır!» diyen bir Alman'a rastlarsanız, lütfen şu iki şıktan birini yerine getiriniz :

1— Onu hastaneye yatırınız.

2— Ait olduğu partiye bir an önce kaydını yapınız.

Konuya dönüyorum: Almanya'da yaşayan Türklerin sanatsal etkinlikleri adına ne bekleniyor? Zannettiğim kadarıyla, biz Türk'ler, Almanya'ya «sanat elçileri» göndermedik. İşçi istenmişti, işçi gönderdik. İşçilerin de sanatsal etkinlikleri vardır tabii. Ama bu gerçek, Almanların beklemesi de doğru olamaz. Zaten, sanat düzeyini aynı ölçüde temsil etmeleri zorunluluğu demek değildir. Almanların, Türk işçile-

rinden böyle olağanüstü bir görevi yerine getirmelerini beklemesi deli doğru olmaz. Zaten, sanatsal etkinliği, «Olağanüstü yaratıcılık» düzeyinde her insandan beklemek de olası değildir. Her insan «sanatçı» olsa, «sanatçı»nın tanımı yeniden gözden geçirilirdi. Şu noktada anlaşmalıyız: Bertolt Brecht'in Türk işçisine öğreteceği şeyler vardır. Nazım Hikmet'in de Alman işçisine öğreteceği çok şeyler olabilir.

Sizler benden, haklı olarak Almanya'daki Türklerin sanat etkinliklerinin dökümünü yapmamı bekliyordunuz. Belki de sizleri hayal kırıklığına uğrattım. Aslında, ben de böyle bir dökümden yola çıkmak isterdim, eğer ele aldığımız konuda kurca anması gereken temel sorunlar olmasa... Evet, geçen yıllarda şu ve şu müzikçilerimiz Almanya'da şu konserleri verdi, şu orkestraları yönetti; plastik sanatlar alanında, şu ve şu sanatçılarımız şu sergileri açtı; Türklerin Almanya'da şu ve şu kitapları yayımlandı.. biçiminde bir sanat etkinlikler dökümü Türkiye



ile Federal Almanya arasındaki kültür alışverişine delil sayılabilir; ama biz, Almanlar ve Türkler, her şeyden önce kendimize şu soruyu sormalıyız: Halk'ar arası kültür alışverişini çerçevesinde, Almanya'daki Türklerin sanat etkinlikleri, temel sorunumuz olan uyumsuzluğun giderilmesinde hangi ölçüde yararlı olabilmıştır; Ve bu sanat etkinlikleri her iki taraf için yeterli bir düzeye ulaşabilmiş midir?

Eğer bana yeniden söz sırası düşerse ve sayın oturma yönetmeni izin verirse, kısaca bu sorular üzerinde durmak istiyoruz.

Sanat etkinliklerinin kitlesel yaralara merhem olabileceğine inananlardanım.

Fonksiyonel olana yönelim: Sanatsal etkinlikler aracılığıyla Federal Almanya'daki Türk-Alman uyumsuzluğunun giderilmesine nasıl katkıda bulunulabilir?

Doğal olarak, şu gerçekten yola çıkıyoruz: Sanat, sanatsal alışveriş, toplumsal ve bireysel uyumsuzlukların giderilmesine yardımcı olacak önemli bir araçtır.

Federal Almanya'daki Türk işçileri, tiyatroya, operaya, konsere, resim sergilerine, müzelerle, hatta sinemaya pek gitmiyor. Aynı bir kültür çizgisinden geldikleri için, batı kültür çizgisinin çağdaş örneklerini izlemeye gerek duymuyorlar ve açıkcası bu çizgiyi yadırgadıklarından, Federal Almanya'daki kültürel etkinliklere kayıtsız kalıyorlar. Bizce, Federal Almanya'da yaşayan Türklerin batı anlamındaki sanatsal etkinlikler aracılığıyla ortak bir duygu ve düşünce birliğine getirilmesi pek mümkün değildir. Eğer, Almanya'daki Türk işçilerinin önemli bir bölümü Bach, Mozart, Beethoven dinlemekten hoşlansaydı, Lessing, Goethe ve Schiller okumaktan zevk alsalardı, ortada sorun kalmazdı. Söz konusu uyumsuzluk yerine, ortak duygu ve düşünce birliği doğardı. Zaten sorun burda: İki ayrı kültür çizgisinin birbiriyle çatışması...

Türk ve Alman kültürlerinin yörgüngeleri değişiktir. Bunlardan birini, ötekini yörgüngesine oturtmaya çalışmak boşunadır.

Öyleyse ne yapmalı?

Kısa vadede yapılacak hiç bir şey yok gibi gözüküyor. Almanya'daki Türklerle ne Bach, Beethoven ve Göthe şınga edilebilir, ne de Almanlara Yunus Emre, Karacaoğlan, İtrî, Zekâi Dede öğretilir. Bizimki bağdaş kurar oturur, öteki Fsching ba'osunda marş müziğiyle kazık gibi danseder...

İki tarafında kesin bir biçimde anlaşılması gereken nokta şudur: Ayrı toplumsal normlardan, ayrı kültür çizgilerinden gelen bu insanları ka-

Sözün ve yazının dostu, dostumuz;
sevgili Türkiye Yazıları okurları,

Çok iyi değerlendirebileceğiniz gibi, Türkiye'de bir edebiyat dergisini çıkartmak ve onu ısrarla sürdürmek, amatör dergiciliğin boyutlarını aşmıştır. Bu durumda, amatör dergiciliğin geleneksel çizgideki son temsilcilerinden olan Türkiye Yazıları'nın önünde iki yol bulunmaktadır: Eriyip yitmek; ya da atılım yaparak, ilkelliğe, zorbalığa, cahilliğe, kabalığa ve hamasiliğe karşı, sanatta aydın muhalefetinin sesini dürüstçe duyurabilmek. İkinci yolu vargücümüzle denemek için sizlere başvuruyoruz. Türkiye Yazıları sermaye gücüne yaslanmadığından, ortada başka umar görünmemektedir. Zaten dergiyi altı yıldan beri ayakta tutan da sizin desteğinizdir.

Bu yazdıklarımız size bir mektup ya da bir çağrı değil, düpedüz bir «salma»dır. Şimdi her okurumuzun, en az bir, iki, üç, daha fazla yakınını Türkiye Yazıları'na abone yapmasını diliyoruz. Aydın sorumluluğuna inanıldığı için yayımlanıyor bu dergi.

Sizden dileğimiz, sözün ve yazının dostu olduğunuzu bildiğiniz arkadaşlarımızı bulularak, Türkiye Yazıları'nın bir yıllık abone bedeli olan 750 lirayı kendilerinden almanız ve Şubat 1984 ayına kadar Türkiye Yazıları'na abone kaydedildiğini onlara söylemenizdir. Türkiye Yazıları'nın Ocak 1983'ten başlayarak her yeni abonesine iki şiir kitabı armağan ettiğini de lütfen ekleyiniz. Kendinizin abone tutarı olan 750 lirayı da koyarak postaneden havale etmek zahmetine katlanırsanız, atılımın en önemli adımı gerçekleşmiş demektir. (En zoru bu! Ama bir kez için zahmete katlanmaya değerliğine inanıyorsanız, postaneden havale çıkartmanın zorluklarını lütfen göğüsleyiniz.)

Sevgi, saygı ve dayanışmayla... Hep birlikte!

TÜRKİYE YAZILARI

(Burdan kesiniz ve sağladığımız abone kayıtlarını bize gönderiniz)

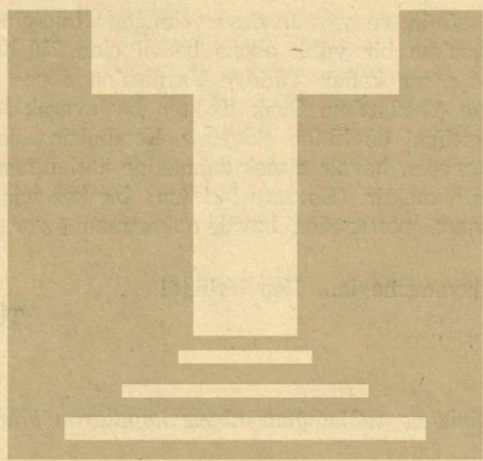
ABONENİN ADI SOYADI :
ADRESİ :

ABONENİN ADI SOYADI :
ADRESİ :

ABONENİN ADI SOYADI :
ADRESİ :

ABONENİN ADI SOYADI :
ADRESİ :

(Doldurduğunuz abone fişini gönderiniz. Abone tutarlarını ayrıca Türkiye Yazıları, P.K. 387 Kızılay - Ankara adresine havale ediniz.)



TÜSTAV

der bir araya getirmiştir, buna katlanmak zorunluluğu vardır, bunu anlamak gerekir ve asıl önemlisi, bunu anlayışla karşılamak gerekir.

Bu anlayış ortamını, bu tük havayı sağlamaya katkıda bulunmak üzere, sanat alanında ne gibi etkinliklere önem verilmelidir? Sanat, tarafları birbirine tanıtmaya yardım edebilir mi? Biz bu soruya olumlu yanıt veriyoruz.

Ben, bir fotoğraf sanatçısı olarak, iki yıl kadar önce, Federal Almanya'daki Türkleri fizik ve sosyal çevresi içinde saptamaya çalıştım ve objektivimle saptadığım görüntüleri Almanya'da açılan sergiler aracılığıyla Alman halkına iletmeye çalıştım. İzlenimlerim olumludur. Almanya'daki sergiler, Alman halkına, en azından bazı hatırlatmalar yapabilmişse, Türklerin kendi konumları içindeki durumları Alman'lara bir ölçüde gösterebilmişse, bir fotoğraf sanatçısı olarak görevimi yerine getirdim demektir. Ama doğrusu, bir ya da birkaç sanatçının bu tür sanat etkinlikleri ile, Alman halkına yoğun bir kardeşlik propagandasının yeterince gerçekleştirilmesine inanmıyoruz.

Bugün Almanya'da yaşayan, hatta diyebiliriz ki, Alman kültür ve sanat yaşamıyla bütünleşmiş bulunan birçok Türk sanatçısı var. Türk sanatçıları, özellikle edebiyat ve tiyatro alanlarında seslerini duyurabiliyorlar. Onlar için en azından şunu söyleyebiliriz: Türk sanatçıları, Türk işçileri kadar horlanmıyor. İyi kötü, seslerini duyurma olanağı bulabiliyorlar. Öteyandan, bir Türk işçisi bana şunları söyledi: «Birkaç yıl sonra, çocukğumun can güvenliğini korumak amacıyla Almanya'yı terketmek için evimin kapısını açıp sokağa çıkabilirsek, ne mutlu bize!»

Bu sözü duyunca, benim çabalarım da dahil olmak üzere, Almanya'daki Türk'erin sanat etkinliklerinin ne işe yarayacağını düşündüm. Uyumsuzluğun zorbalık boyutlarına eriştiği bir yerde, sanat etkinliklerinin geçerli sayılmıyacağını, biz Türklere ve Alman'lara tarih öğretmiş olmalıdır.

Gündelik pratik yaşamda, Almanlar ile Türklerin uyumsuzluğunun giderilmesine bir ölçüde yardımcı olmak üzere, kültür-sanat alanında Türklerin yoğun bir propaganda çalışmasına gerek vardır. Almanlar bilmelidirler ki, görmeli ve yaşamalıdır ki, Türk halkının sanatsal etkinlikleri, hiç de küçümsenecek bir düzeyde değildir. Özellikle edebiyatta, her çağda olduğu gibi, günümüzde de Türk yazarları olağanüstü başarılar kazanmaktadırlar. Onların yarattığı edebiyat ürünleri dünyanın hemen her diline çevrilmekte ve değişik ülkelerin okurları tarafından

tutulmaktadır. Ne yazık ki Almanya'da «Türk» kelimesinin ardından düşünülen imajlar, Türk yazarlarının başarılarını da gölgelemektedir.

Belki tam bir çözüm olmaz ama, daha önce de belirttiğim gibi, her sanat dalında Türklerin Almanya'da kendini göstermesine olanak açılmalıdır. Dünyanın her köşesinde saygı göten Türk müzıkçileri, Türk virtüözleri, Almanya'yı kent kent, kasaba kasaba dolaşarak konserler vermelidir. Türk yazarlarının Almancaya aktarılması yolundaki çeviri çalışmalarını hızlandırılmalı ve herkesce «dünya çapında» olduğu bilinen yazarlarımızın kitapları bir an önce Alman okuruna sunulmalıdır. Plastik sanatlar alanında Türk sanatçıların çağdaş çizgiden hiç de geride olmadığını kanıtlamak amacıyla, Alman kentlerinde yoğun biçimde sergiler açılmalıdır.

Eğer bu tür çalışmalar yoğun biçimde gerçekleştirilecek olursa, bir halkın başka bir halkı küçümsemeye hakkı olmadığı Almanlara incelelik'e anlatılmış olur.

Peki ama, geniş ölçüde ve yoğun biçimde gerçekleştirilmesi gereken bu kültürel etkinliklerin organizasyonunu kim'ler yapacak? Türk ve Alman hükümetlerinin işbirliği ve desteğiyle Türk sanatçılarına Almanya'da olanak açmak pek zor olmasa gerek. Yetkilileri bu konuda üzerinde düşünmeye çağırıyoruz.

Sanatın gücü, uyumsuzlukların giderilmesinde manivela olabilir mi, diye uzun uzun düşünmenin yersiz olduğu bir çağda yaşıyoruz. Çağdaş bilincin marifetli parmaklarıdır sanat.

Düşçe

Ah! bir deniz kıyısında ev olsaydık biz
Bahçedeki ağaçları denize bakan
Bahçedeki çiçekleri sevdaya duran
Ah! bir deniz kıyısında ev olsaydık biz

Güneşe sabahtan peh! diyen camlarıyla
Güneşe sabahtan sarı'ın sarmaşıklarıyla
Ne güzel bir ev olurduk biz
Sürerdik zamanı önümüzden

Oğuzhan Akay

eleştiri

Resmimizin İvedi Sorunu

İsmail Altınok

Kuşku yok ki resmimizin pek çok sorunu var. Kanımca en ivedi olanı, yıllardır çağdışı ve yoz bir duruma getirmiş olan Türk resminin bir an önce çağdaş bir resim durumuna getirilmesidir. Çünkü son yıllarda birtakım kartpostal bozması resimler burjuvazinin özel galerilerinde yüksek fiyatlarla satın alınmakta, genç ressamlar da bu tür resimler yapmaya kaymaktadır. Resim alanımız da bir «bankerler» olayı yaşıyor. Yarın ülkede, bugünkü bir avuç sorumlu ressam kadar sorumluluk taşıyan ressamın bulunacağı kuşkuludur. Bu gidiş, ülke sanatının geleceği bakımından çok endişe vericidir. Bu nedenle, Türk resminin bir an önce çağdaşlaştırılıp ülkede gerçek değerlerin kökleştirilmesi gerekiyor. Ancak bu yoldan bugünkü yozluk ve sahtekârlık önenebilir.

Çağdaş resim nedir?

Bu soruyu açık bir biçimde yanıtlayabilmek için önce, çağdaş sanatın oluşumuna kısa bir göz atmak gerekiyor: Bilindiği gibi, insan düşüncesi somuttan soyuta dönüştükçe sanatlar da somuttan soyuta dönüşmüşlerdir. Örneğin, müzik sözden kopmuş, resim doğadan uzaklaşmış, şiir soyut bir yapıya kavuşmuştur. Böylece yeni bir anlatım ortaya çıktı; İnsan duygularının ve düşüncelerinin saf bir biçimde anlatılması, insanın sanat aracılığıyla dolaysız dışavurumu. Sanatçı ayrıca, yeni arayışlara yönelerek sanatların kendi içindeki devrimlerini

de gerçekleştirmiştir. Bütün bu dönüşümler, burjuvazinin iktidara aday olduğu devrim yıllarında başlamış, sanayi burjuvazisinin sisteme el koymasıyla doruk noktasına ulaşmıştır.

Görülüyor ki çağdaş sanat, kapitalist dünyanın sanatıdır ve ancak bu sanat, çağdaş değerleri bünyesinde taşımaktadır. Nitekim, Sosyalist ülkeler de bugün bu sanatı tarihsel bir miras olarak kabul etmekte, kimisi olduğu gibi benimsemekte, kimisi de bir seçmeye tâbi tutmaktadır.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi çağdaş resim, kısaca, soyut resimdir ve bununla birlikte soyutlaşan yeni figuratif resimdir. Kuşku yok ki çağımızın tipik resmi soyut resimdir. Ve bu resimlerle toplumsal konular, devrimci konular da işlenebilmektedir. Hem de daha yüksek bir düzeyde. Yeter ki sanatçı ideolojik bir bilinçe sahip olsun.

Bir yazarın dediği gibi, «Soyut sanat, genellikle, güzel sanatları görmeyi öğrenmenin en güzel yoludur. Soyut sanatı öğrendikten sonra eski ustaları, eski sanatları daha iyi değerlendirebilirsiniz.» Buna ben de şunları ekleyeceğim: Yeni ressamları, yeni sanatları da daha iyi değerlendirebilirsiniz.

Ne yazık ki bizde soyut resim ve soyutlaşan yeni figuratif resim, gerici ve tutucu ressamlarca daima kötülenmiş, «saçma» olarak nitelemiştir. Ve uzun savaşım'ar sonucu, iyi yetişmemiş yöneticilerin de desteği ile bu ressamlar duruma egemen olunca, yoz değerler ülke sanatına egemen olmuştur. Böylece Devlet Resim ve Heyke! Sergileri yoz ve çağdışı resimlerle do'durulmuş, bu tür resimler devletçe satın alınmış, bu tür resimlere bol bol ödüller verilmiştir.

Burada, Devlet Sergilerindeki ilerici-gerici savaşım'arını, gerici ve tutucu ressamların egemenlik ve çıkar tutkularıyla çevirdikleri dolapları anlatacak değilim. Bu do'apları daha önceki yazılarımda belge ve olaylara dayanarak açıklamış bulunuyorum. Burada yalnız şunu söyleyeceğim ki, bu ressamların çıkış noktaları, daima, dünyadan habersizlik ve çıkarıcılık olmuş; savaşım metodları da cerbeze'lik, inkârcılık ve

Birisi

*Sevilerdi yazdıran ona,
Duymadı kimseye insana duyduğumu.
Ne açlımı unutturana,
Ne susuzluğunu giderene
Yüreği katılaşmadı hiçbir zaman.
Onun karnı, yüreğinden dardı.*

Bahtiyar Kürklü

karalamadan öteye gidememiştir. Paroları ise «benden sonrası tufan» idi. Kimi okuyucularım, o günlerdeki gazete ve dergilerde yayınlanan, ilerici ressamların sergiyi boykot etmelerini, sergiye yabancı bir eleştirimen getirtme önerilerini ve Danıştay'a götürülen bir ödül olayını anımsayacaklardır. Ne ki bugün çağdaş Türk resminin temsilcileri, bu gerici ve tutucu ressamlarla savaşıyor, onlarla uzlaşmayan ve ikinci plana itilen ilerici ressamlardır. Gerici ve tutucu ressamlar da kartpostal bozması resimleriyle bol bol para kazanıyorlar.

Bu gerici ve tutucu ressamların en iyileri, Batı'da 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan izlenimcilik ve art-izlenimcilik anlayışlarıyla resim yapıyorlar. Diğerleri ise hiç bir teoriye dayanmadan çala fırça resim yapıyorlar. İşledikleri konular da, çiçek ve manzara, bir bölümü de sözümona gerçekçi resimler yaparak, bir çeşit sömürüyü sürdürüyor. İzlenimci ve art-izlenimci anlayışlara dayananların da çağdaş bir resim yapmalarına o'nak yoktur; çünkü çağdaş resim, izlenimcilik, art-izlenimcilikten sonra ortaya çıkan kübizm, fovizm, soyut resim, Op-Art gibi yeni akımlarla oluşmuştur.

Bakınız ünlü sanat yazarı Ernst Fischer, çağdaş sanat ve bu sanata tepkiler üzerine ne diyor: «Kapitalist düzende ürktütücü olan 'biçimcilik' değildir. Soyut resim ve şiir, elektronik müzik ya da anti-roman değildir. Asıl korkunç olan çekince, çok somut, basit, isterseniz 'gerçekçi' deyin, birtakım yapıtların, budalaca fiilimlerin, resimli romanların yaygın oluşudur. Bugün her iki dünyada da 'yenilik' eskiyi koparıp etmekten daha etkili olmaktadır. Çünkü bu iki ekonomik düzen temelde birbirlerine ne denli karşı olurlarsa olsunlar, modern yaşayışın birçok özellikleri bakımından ortak yanlar göstermektedirler: Sanayileşme, teknik bilgi, bilim, büyük kentler, hız, ritim, bir sürü yeni yaşantılar, duygular ve dürtüler. Toplumcu dünyada da genç kuşak, yalnız ilerici olmayı değil, gerçekten modern olmayı da istemekte, bunun için her türlü yeniliği izlemektedir.

Kapitalist dünyanın yazın ve sanatındaki bütün modern öğeleri, çürüktür diye bir yana itmek doğru değildir. Ayrıca, insanın sonsuz gelişme yeteneklerine inanan toplumculuk anlayışına da uymaz. Burjuva sanatının vereceği daha çok şey vardır, ama o bir şeyden yoksundur: Geleceğe değgin geniş bir görüş, iyimser, tarihsel bir görüş.»

Sırası gelmişken sanatçının desteklenmesi konusunda da birkaç şey söylemek istiyorum: Batı'da sanatçı; din adamı, malikâne sahibi gibi koruyucu'larından yoksun kalınca bir belirsizlik ve yalnızlık içine girdi. Gerçi onurunu kazandı ama bir destekten yoksun kaldı. Sonunda da, o da, işçi gibi emeğini satarak pazar ya-



bancılaşmasının içine düştü. Ne ki, Batı'daki burjuvazi iyi yetişmiş olduğundan, değerli ve ilerici sanatçılar desteklendi, sanatın gelişmesi ne yardımcı olundu. Bizde ise durum böyle değildir. Bizdeki burjuvazi Batı burjuvazisinin niteliklerine sahip olmadığından basit hatta bavağı resimleri beğenmiş, bu tür ressamları desteklemiştir. Yöneticilerimiz de batıdaki yöneticiler gibi iyi yetişmemiş olduklarından oturdukları koltukların sorumluluğunu kavrayamamışlar, gerici ve tutucu ressamlarla işbirliği yapmışlardır.

Bizdeki burjuvazinin palazlanıp ülkenin kültür ve sanatına sahip çıkmak istediği dönemde koşullar hazır bulunuyordu. Gerici ve tutucu resamlar «para» tutkusuyla yapıp tutuşuyor, yöneticiler «liberalizm» havaları çalıyorlardı. Böylece bu batağa girildi.

Görülüyor ki, resmimizin en ivedi sorunu, Türk resminin bir an önce çağdaşlaştırılıp gerçek değerlerin ükede kökleştirilmesi sorunudur. Kuşku yok ki, bununla birlikte, devletin sanata sahip çıkacağı bir sanat politikası, sanat eğitimi, ülke sanatının geliştirilebilmesi için ileri ülkelerle evrensel ilişkiler kurma sorunları da gündeme gelecektir.

konuşma

Federal Almanya'da Yabancı Düşmanlığı

Dr. Michael Fritsche

Oldenburg Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Fritsche'nin, Federal Almanya'da Yabancı Düşmanlığı konusunda Ankara Alman Kültür Merkezinde 17 Kasım 1982 günü düzenlenen açılış konuşması.

Konuşmama iki temel düşüncemi belirterek başlamak istiyorum :

1) Yabancı düşmanlığı kesinlikle Almanya'ya özgü bir olgu değildir. Ancak bu da bizim yakın geçmişimizi gözönünde tutarak faşist eğilimlere karşı pek hassas tepki göstermememizi gerektirmez.

2) Yabancı düşmanlığı Almanya'daki çoğunlukla azınlıklar arasında ortaya çıkan tek olgu değildir. Bu olguya karşı çoğunluk ve azınlık arasındaki ilişkileri düzeltmeyi amaçlayan çok sayıda inisiyatif de görmekteyiz, (Grup organizasyonları ve bireysel çabalar halinde) ve bunlar kendi etki alanları için de başarılı olmaktadır. Ayrıca Almanlarla Türkler arasında çoktan gerçekleşmiş bir entegrasyonun sonuçları olan dostluk ilişkileri de yoğunlaşmıştır.

Yine de, yayın organlarından edindiğimiz bilgilere inanmak gerekirse, bir çok bölgede yabancı düşmanlığı tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Bu düşmanlık yalnızca Almanlarla Türkler arasında değil, Almanların dışındaki değişik ülkelerin insanları, değişik ekonomik seviye grupları ve politik gruplar arasında da ortaya çıkmaktadır. Yabancı düşmanlığı duvarlara yazılan sloganlar (ki 'Türkler dışarı' sözü bunların en zararsızlarından biridir.) eskiden Yahudiler için yapılan tatsız şaka'lar ve yabancılarla ilişkide olan Almanların kırıcı ve köstekleyici tavırlarında ortaya çıkmaktadır. Bu davranışların şiddete de dönüşebildiğini görüyoruz. Yabancı nefretinin sonucu olarak bir çok cinayet işlenmiştir. Semra Ertan'ın kendini yakmasının Alman toplumunda ne kadar az etki yaptığını görmek de çok üzücüdür.

Yabancı düşmanlığı faşist gruplar tarafından desteklenmektedir. Örneğin bu yılın başında yapılan Heidelberg manifestosunda bir çok yaşlı Profesör işçi akınının Alman Toplumundaki olumsuz etkileri konusunda uyarılarda bulundu. Yabancı sayısının hâlâ o kadar yük-

sek sayılamıyacağı (50 milyon Alman karşı 4,5 milyon yabancı) ve Türk işçi ailelerinde doğum oranının farkedilir şekilde düşüşü göz önüne alırsa bu uyarının gereksiz bir panik yaratma amacıyla olduğu anlaşılır.

Ancak bu şekilde panik yaratanların bir kaç faşist grup ve geçmişte yaşayan bir kaç kişiden ibaret olduğuna inanmak da yarlıştır.

Bir çok çevrede, özellikle bütün büyük partilerde yabancı sayısının çok yükseldiği söylenmekte, ailelerin bir araya getirilmesini düzenleyen yasalar elverişsiz hale getirilmekte ve bu durumun daha da zorlaştırılması düşünülmektedir.

Federal Alman politikacılarının sürekli olarak Alman olmayan azınlıklardan söz etmesi, bu azınlığın varlığını kamu oyunun gözünde de bir problem haline getirmiştir. O zamana dek, daha çok düşük sosyal seviyedeki gruplar arasında üstü kapalı bir şekide sözü edilen «ikinci sınıf topluluklar sendromu» her çevrede açıkça konuşulabilir hale gelmiştir. Bugünkü yabancı düşmanlığının kısmen de olsa halka politikacılar tarafından aşılandığı söylenebilir.

Alman halkının gittikçe büyüyen ve önemsenmesi gereken bir bölümünün bir iç düşmanın varlığını kabul etmeye bu kadar hazır olması, başka bir deyişle yabancı düşmanlığına şartlandırılabilmesi ne gibi nedenlere dayanmaktadır?

Temel sebep yabancı işçilerin insani bir yardım hareketi çerçevesinde değil de işgücü olarak gelmiş olmalarında görülebilir. Geçen 25 yıl boyunca Almanya kamuoyunda bu işgücünün de insani yönleri ve ihtiyaçları olduğu konuşulmuştur. Ancak kesin bir gerçek, ne Alman halkının ne de yabancı işçilerin çok uluslu ve çok kültürlü bir toplumda yaşamaya önceden hazırlıklı olmayışlarıdır. Karşılıklı düşmanlık yada ingisizlik zamanla azalmamış, hatta yabancılara karşı takınılan olumsuz tavır sonucu da-

ha da artmıştır.

Yabancı işçiler yedek bir endüstri ordusu olarak Almanya'ya çağrılmışlardı. Kriz devrelerinde bu yedek ordu Alman toplumundaki işsizler ve işlerini kaybetmekten korkan işçiler açısından bir rekabet durumunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu tehdit de ilgisizlik ve nefrete sebep olmaktadır, özellikle genç işsizler açısından. Oysa hiç bir Türk işçisi gerçekten bir Alman işçisinin yerini almamaktadır, üstelik Alman işçilere işyerlerinde öncelik tanınması da yasalarla sağanmıştır.

Alman toplumunun içinde yaşadığı ekonomik kriz, güvensizlik ve varlığını sürdürme korkusu insanları bir suçlu, aramaya yöneltmiştir. Bu suçlu bir azınlığa yüklemek de en kolay yoldur. Özellikle bu azınlığın yaşam tarzı, alışkanlıkları kendilerininkinden çok farklıdır. Değişik yayın organları aracılığıyla Türklerle Almanlar arasındaki kültürel farklılığın büyüklüğünün ve Türklerin ahlak anlayışlarında ve çevrelerine ilişkin değer yargılarında müslümanlığın kesin biçimde etkili olduğu iddiasının sık sık belirtilmesi sebepsiz değildir. Üstelik uzun yıllar boyunca müslüman mezheplerinin Federal Almanya'daki aktiviteleri dostça karşılanmıştır.

Bazı önyargılar da Alman toplumunun büyük çoğunluğunun üstündeki psikolojik baskıları ve duygu eksikliğini açıkça göstermektedir. Yabancıların pisliliği, tembelliği ve şehvet düşkünlüğü konusundaki yaygın inançlar, Almanların duygusal gelişmelerinin ne kadar baskı altında olduğunu kanıtlar. Yabancıları yakıştıran bu davranışlar yalnızca, baskı altına aldıkları duygularına, temizlik kurallarından, monoton ve yorucu işlerinden uzak, duygusal ve neşeli bir yaşama duydukları özlemin bir simgesidir. Duyguları üstündeki bu baskılar korkusuz bir kişilik geliştirmelerini engellemektedir. Kişilik yalnızca iç ve dış zorlamalarla takılmış bir karakter maskesi biçimindedir. Ekzotik ve ken dilerinden çok farklı gördükleri bir azınlığın varlığı onların kişiliklerinden şüphe etmesine sebep olmaktadır. Alman politikacıların yabancıları sürekli olarak ente'grasyon sözünü kullanarak asimile olmaya (yani Almanlaşmaya) zorlamasının sebebi bu olsa gerek.

Bugün - ekonomi krizi başladığından beri asimilasyona yanaşmayan yabancıları geri dönmeye zorlarken, almanlaşmayı kabul edenlere de Alman vatandaşlığı teklif edilmektedir. Burada da eski entegrasyon yanlılarıyla, Alman halkının olumsuz yönde etkilenmesi ve işsizlik korkusu nedeniyle yabancı işçilerin tamamen ülkeden çıkarılmaları gerektiğine inanan yasal güçler birleşmektedirler.

Kısacası: Toplumun kişiliğini zedeleyen azınlık yok edilmelidir, ya ülkelerine gönderilerek ya da Alman halkına tamamen karışarak. Ancak yabancıların uyum sağlama yeteneğini değerlendirmek için genel bir kriter mevcut değildir. Asimilasyonu kabul etmeyen ya da bunu yapamayanlar olarak nitelendirilenler genellikle Türk işçileridir, bireysel olarak Orta Avrupa'nın yaşam standartlarına ne kadar uyum gösterdikleri hiç göz önüne alınmaksızın. Bunun en açık kanıtı da Türk entellektüellerinin, özellikle doktorların, entegre olmaya gösterdikleri yatkınlık ve istek açıkça görülebildiği hâlde çektikleri zorluklardır.

Hangi yanıltmalar sonucu oluşmuştur bu yabancı düşmanlığı?

Ben entegre olmaya yatkınlık gösterenlerin sayısal oranları konusunda gerçeklerin sapırıldığına inanıyorum. Uyum yapamayanların sayısının çok fazla olduğu ya da yakın gelecekte çok fazla olacağı iddia edilmektedir. Sanki çoğunluğun sayılarla tespit edilebilecek bir hakim kültürü varmış, çoğunluğun içinde de kültürel farklılıklar yokmuş gibi. Ayrıca Alman vatandaşlığına geçmenin de resmi olarak Alman sayılan yabancıların durumunda gerçek bir değişikliğe sebep olmadığı görmezlikten gelinmektedir, başka bir deyişle Alman pasaportu olan Türkler Almanların gözünde yine Türk kalıyorlar.

Bu sayısal değerlendirmelere paralel olarak yabancı düşmanlığını bilinçli ya da bilinçsiz şekilde destekleyenlerde de tarihsel ve politik açı-

Saklanmış Aşklar

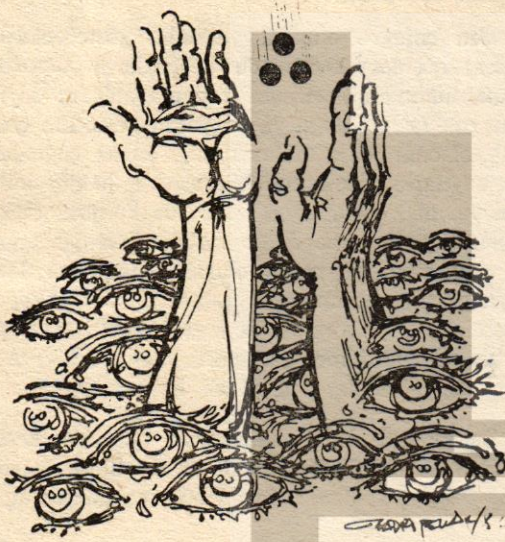
*Saklanmış aşklarım kalmasın
Dünya duysun istiyorum
Dar köprülerde bekledim seni
Beni intihara çağıran
Su seslerine aldırmadan*

*Dünya duysun istiyorum
Kolayına sevmedim seni
Bir ucu koynunda yatmaksa
Bir ucu ölümdü, yol ortasında
Kimsenin el değmediği*

*Gündüzleri karanlık kılan
Günler yaşadım, aşkla
Yemin ettim çıkılmaz dedikleri
Dağlarda çiğdem toplamaya*

Ayhan Gülsoy

lardan bir ilgisizlik görülmektedir. Alman halkının kişiliğinin yabancıların varlığından olumsuz yönde etkilendiği iddiasının karşısında da Alman devletinin olduğu ortamların da etnik yönden homojen olmadıkları gerçeği görülmektedir. Özellikle Prusya bir çok ulusun bireylerinin bir araya gelerek oluşturduğu bir devlettir. Hugnot'lar (Fransız Protestanları) olmasaydı Berlin, bugünkü Berlin olamazdı. Ayrıca Alman endüstrisinin işlerliğini sağlayan işgücü her zaman bir çok ulusal gruptan meydana gelmişti.



Bu gerçeklerin Anayasada da yeri vardır. «Devletin vatandaşı olan herkes Alman'dır» denmiştir, «Alman kanından olan» koşulu konmamıştır. En yüksek devlet temsilcilerinin bile bunun bilincine varmamış olduğu Parlamento başkanımızın anayasadaki «Alman Ulusu» kavramının etkin anlamda kullanıldığı konusundaki iddiasından anlaşılmalıdır. Bu tüde saptırılmalar sonucu yabancı düşmanlığı anayasa tarafından desteklenen yasal bir oigu olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

Milliyetçi ideolojiden kaynaklanan 'tek bir bütün halindeki bir vatan üstünde yine bütün halinde bir ulus' kavramı, halkın zamanın gerisinde kalmış feodal koşullara karşı verdiği mücadelede anlamlı bir fonksiyonu vardı. Ancak sivil ulusal devletlerin kuruluşundan sonra bu düşüncenin sözü edilen etnik birlik toplumunun karakter maskesine ters düşen azınlık

lara karşı kullanıldığını sık sık gördük. Almanya'da bu düşüncenin en saçma ve cehennemî uygulanması Nazi toplama kamplarında gerçekleşmiştir. Bütün bu deneyimlere rağmen bu etnik-ulusal-birlik kavramının hala etkin olması şaşıracak bir olgudur. Bugünkü anlamda ulus kavramının tarihi ve o yüzden de aşılabilir bir kavram olduğu ve tüm insan topluluklarının ana hedefinin bu olması gerekmediği gerçeğini anlayışın sayısı hala çok azdır.

Bu anlayışın yerleşmesini özellikle zorlaştıran bir durum da bazı bilim adamlarının gerçekten öldürücü nitelikte bir milliyetçi ideolojiyi bilimsel olduğunu iddia ettikleri gerçeklerle desteklemeleridir. Bunların en tehlikelisi de, aralarına yeni girenlere karşı saldırgan tepkiler gösteren bazı kuş ve balık cinsleri üzerinde yapılan deneylerin insan toplulukları için de geçerli olduğunun hiç eleştirilmede kabul edilmesidir. Bu deneylerle sözde bilimsel olarak yabancı düşmanlığının doğuştan edinilen bir iç güdü olduğu kanıtlanmaya çalışılıyor. Bu tür bilimsel araştırmalara temel olarak genellikle bazı önyargılar alınıyor. Bunlar da genellikle güvenilemeyecek genellemeler ve hayvan cinslerinden insan cinslerine aktarmalarla ortaya çıkıyor.

Alman kamuoyunun bugünlerde sık sık kullandığı bir deyim de 'Xenofobi'dir. Bununla da yabancı düşmanlığının antik Yunan kültürünün de bir parçası olduğu görüşü dile getirilmektedir. Ancak yabancı için kullanılan 'Xenos' sözcüğü aynı zamanda 'misafirperver' anlamına da gelmektedir. Xenofobi ise sonradan üretilmiş bir deyimdir. (Ne de olsa antik Yunan devrinde astronomlar yoktu). Yani eski Avrupa kültüründen kaynaklanan olgunun yabancı dostluğu olması daha büyük bir ihtimaldir. Yabancı düşmanlığının kaynağını tespit etmek konusundaki sözde bilimsel deneyler bu düşman tutumun sürdürülmesine sebep olacaktır. Bu, birinci olarak yönlendirilen tutumun amacı, zıtlında çıkarları ortak olan insanlar arasındaki dayanışmayı önlemek ve onun yerine bazı hayali o'ğulara dayanmayı sağlamaktır. Sanırım yabancılar olmasaydı bu nefret başka azınlıklara yöneltilirdi, örneğin erkeklerin işyerlerini ellerinden alan kadınlara, gitgide sayıları artan işsiz gençlere, homoseksüellere ya da başkalarına. Bu sayede sağlanan huzursuzluk, saldırganlık eğilimi, yalnızca yine manipülasyon yoluyla verilen dış düşman imajının yardımıyla yaratılan uluslararası gerginliklerin bir tamamlayıcısıdır. Bu iç ve dış gerginlikler bizi bir felâketin eşğine kadar getirdi. Bunlar yakın gelecekte durdurulmazsa insanın geleceğini tehdit eden tek olgu atom gücü olmaktan çıkacak.

Tartışma

Tarih Şiirle Başlar

Toktamış Ateş

Türkiye Yazıları'nın Kasım 1982 tarihli 68. Sayısında Nizamettin Uğur'un «Tarih Şiirle mi Başlar» başlığını taşıyan eleştirisi, tipik bir pseudo-aydın davranışı olarak, belki yanatlanmaya bile değmez. Yaşamakta olduğumuz dolu ve çetin günlerde, ucuz kahramanlıklar peşindeki sahte kalemlerle meydanı bırakmamak için de olsa, bu tür anlamsız polemiklere girmenin getireceği zaman kaybı insanı üzüyor. Ancak biraz aşağıda örnekleyeceğim ve benim terbiye sınırlarını da zorlamama neden olan küçümseyici, küstah ve terbiyesiz üslup yenilir-yutulur cinsten olmadığı için bu yanıtı yazmak zorunluluğunda kalıyorum.

Sayın Uğur doğrudan yazımı hedef almış olduğuna göre, fetiş yaratmanın nedenleri arasında saydığı «sorumsuzluk, bilgisizlik, ikiyüzlük, çıkarıcılık, ya da bilgiçlik» illetlerinden biriyle «malû» olsam gerek. Acaba hangisi? Gene kendi deyimiyle, bilim alanlarına bu «savrukça» yaklaşımın acaba «bireyci-çıkarcı tutumdan» mı kaynaklanıyor. Ne gibi bir çıkar düşünüyor acaba Sayın Uğur? Nasıl hazin bir mantıktır bu?

Sayın Uğur yukarda söz ettiğimiz «illetten» kurtuluş, «ancak bilime ve ahlaka bağlılığın kazandıracağı dinamizm ve disiplinle olanaklıdır» dediğine göre, anlaşılan bilime ve halka çok bağlı. (Bu ne demekse?..) Ayrıca bu bağlılığın kazandırdığı dinamizm ve disiplinin Sayın Uğur'da ortaya çıkarmış olduğu herhangi bir ürün hatırlamıyorum. Kimdir Nizamettin Uğur, ne iş yapar, hangi bilimsel kitaplara, hangi bilimsel çalışmalara imzasını koymuştur bilmeyorum. Ayrıca böyle bir işi becerebileceğine de hiç inanmıyorum.

Sayın Uğur'un kendince bilgiçlik etmek için vesile olarak kullanmış o'duğu yazım «YAŞANTI Sanat Kitaplarının», «Şiir Üzerine Araştırmalar» anabashiğini taşıyan birinci sayısında yayınlanmıştı. Yani tarih araştırması değil, şiir araştırmasıydı. Şiirin, özellikle destanların tarihe kaynak olmaları bakımından taşıdıkları önemi vurgulamış ve bazı örnekler vermişim. Bunlar arasında Homeros, Dante, Firdövsî, Tarafe, Züheyr, Amr, ve Nazım Hikmet vardı. «Tarih şiir'e başlar» denildiği zaman vurgulanan da

buydu. İlkokul dördüncü sınıf öğrencileri bile tarihin yazımın bulunmasıyla başladığını bilirler. İnsanlığın yazımın bulunmasından önceki geçmişi «tarih öncesi» olarak adlandırılır. Bu dönemin incelenmesi tarih biliminin değil; prehistorya, arkeoloji, antropoloji gibi bilim dallarının alanına girer. Sayın Uğur bunu biliyor. Bunu biliyor ama, bütün bir yazı boyunca i'kel insanı anlattıktan sonra «Tarihin ve şiirin başlangıç serüveninin özeti işte böyledir» diye işin içinden çıkıyor. «Halka ve bilime bağlılığın getirdiği dinamizm ve disiplin» böylece boşa kullandırılmış oluyor. Yazık doğrusu..

Sayın Uğur'un yazısında öyle şeyler var ki; dil hatası mı, dizgi hatası mı, bilgi hatası mı anlaşmıyor. Örneğin «Tarih, her şeyden önce özdeksel yaşamın üretimi ve yeniden-üretimdir», «devlet düzenineğin oluşumu», «üretim etkinliği salt kılgsal etkinliğin temelini oluşturmaz, diğer tüm etkinlikleri de belirler» vb. gibi ifadeler, herha'de bilimselliğin göstergesi olsa gerek.



Tarihin yüzbünlerce tanımı vardır. Örneğin Süphi Nuri İleri (Siyasi Tarih, s.7) «Tarih geçen zamanlarda olan biten şeyleri bilmek ve onlardan ibret almaktır. Tarih ne fendir, ne de ilim, her halde bir san'attır... tarih insan cemiyetlerinin mazisini tetkikdir.. tarih imkân ve ihtimalin sahasıdır..» gibisinden tanımlar vermekte. Zeki Velidi Togan (Tarihte Usul, s.2-dili biraz sadeleştirdim-) «Tarih» diyor, «sosyal bün-yenin bir parçası olmak açısından insanlığın eylem ve düşünce'lerinin gelişimini takip eden bilgidir.» Engels de şöyle tanımlıyor tarihi (Felsefe Sözlüğü, s.269) «O (tarih), kendi amaçlarının peşinde giden insan faaliyetinden başka bir şey değildir.»

Sayın Uğur, «Tarih kişinin yaşadığı çağdan geçmiş çağlara ve bu çağların olaylarına, gelişmelerine doğru uzanmasıdır.» tanımından yola çıkarak, «kişinin geçmişe uzanmaması durumunda o kişi için tarih denen şeyin olamıyacağı, tarihin salt geçmişe uzanan için varacağı, ya da geçmişe uzananın çıkmaması durumunda da tarih diye bir şeyden hiç bir zaman söz edilemeyeceği gibi düşünceleri ileri sürmek zorunda kaırız» diyor ve bir incı daha sıralıyor: «varlık bilinci değil, bilinç varlığı belirler görüşünü benimseyip kullanmış oluruz. Kişiyeye görelilik felsefesi, bizleri, hem bilimle, hem de insanların istenci dışında onların varlığına bağlı olmaksızın geçmişten geleceğe akıp giden zamanla çelişkiye ve uyumsuzluğa düşürür.» ..Sayın Uğur'un bu satırlarını okuduğum zaman, «acaba satır mı atlamış» diye düşündüm. Nereden çıkıyor kişiyeye görelilik felsefesi? «Akıp giden zamanla çelişkiye ve uyumsuzluğa düşmek» ne demektir? Tarih elbette ilgi duyan, okuyan ve bilen için vardır. Eğer geçmişte olan bir şey «bilinmiyorsa» tarih olmaz, «var» olamaz. Fakat herhangi bir şeyin bilinmemesi, onu gerçekleşmemiş olması demek de değildir. Tarih «bilene göre» vardır, ama bu «görelilik felsefesi» demek değildir. Görelilik felsefesi tarihin yorumlanışında ortaya çıkar. Varlığın mı bilinci, bilincin mi varlığı belirlediği konusundaki tartışma da bulguların yorumlanışıyla ilgilidir Zaten benim yazımda sayın Uğur'un çok takıldığı tanımdan sonra gelen cümlede de bu farklılık vurgulanmaktaydı: «Kişi bunu, ister belirli bir yöntemle neden-sonuç ilişkisi içinde yapmış olsun; isterse rastlantısal bir açıklama getirsin..»

Sayın Uğur, «İlkel topluluğun çözülüşü ve devlet düzeninin oluşumu ya da yazının bulunuşu tarihin başlangıcı sayılır» dedikten tam onbir satır sonra «T. Ateş bir yandan şiire böyle bir misyon yüklerken, bir yandan da kendini yalanlıyor, tarih ritimle başlar diyor» diye yazıyor ve yazımdan bir alıntı daha yapıyor: «En ilkel toplumlarda bile sosyal yaşam başladığı

anda önce ritim ve sonra bu ritme eşlik edecek 'güfte' ortaya çıkar.» Bu cümlemden «tarih ritimle başlar» diye bir anlam çıkartmak için herhalde sayın Uğur'un mantık, analiz ve bilgi düzeyinde olmak gerek. Hele benim böyle «dediğimi» söylemek de, herhalde belirli bir «bilim namusunun» ürünü olsa gerek..

Benim sözkonusu cümlemi izleyen cümle de şu: «İnsanlık aslında yazıdan çok daha önce şiiri bulmuş ve manzum efsaneler yüzyıllarca dilden dile aktarılıp neden sonra kaleme alınınca, tarihe ışık tutar olmuşlardır.»

Sayın Uğur'un George Thomson'dan yaptığı alıntının nedenini de anlayamadım. Thomson'un yazdıklarıyla, kendi söyledikleri arasında ne gibi bir bağ, ya da paralellik bulmuş acaba? Yok eğer amacı okuduğu kitapları sergileyerek bilgiçlik taslamaksa, daha kolay anlayıp özümseyeceği kitapları okumasını öneririm.

Sayın Nizamettin Uğur, kimdir, necidir bilmem, Şiirin fetişleştirilmesine mi, şiire mi, bana mı, yoksa bir başka şeye mi kızıyor anlamadım. Anlamaya da çalışmıyorum. İçinde bulunduğum savaşta sayın Uğur gibilerini yandaş olarak görmediğim gibi, karşıt olarak görmüyorum.

Eleştiri konusu olan yazım şöyle bitiyordu :

.....
Ateşi ve ihaneti gördük.
Dayandık

dayanmaktayız.

Şiir olmasaydı tarih gerçekten çok eksik kalırdı. Eksikliği bir yana, şiir olmasaydı tarih çok tatsız olurdu.»

Gün Doğmadan

Ölümü gelin getirtiler evimize
İncecik tüller giyindi gözyaşı
Ay dolandı düştü yere ay oğul
Gün doğmadan
Bizde günlük yaşama dönüştü kan
Denizlere ulaşmadan kuruyan
Irmaklar ağılatır artık beni
Birden bir çığlık kopar uzaklardan
Coşkun pınarlar kurşunlanır içimde
Kıyılar kucak açar
Dereler kanatlanıp uçar çığıklara
Susar yine bir mutluluk
İnce bir sızı dolaşır mavilerde
Irmak mı desem çocuk mu desem
Yoksa çiçek mi
Gün doğmadan
Sular ağılaya ağılaya boğulurken çöllerde
Çatlar dudaklarım
Yüreğim can çekişir susuz göllerde

Adnan Yücel

deneme

Bu İki Şey Nasıl Düzeliir?

Nusret Kemal

Gerçekte konumuz tüm dünya ülkelerini kapsamakla beraber salt Türk toplumunu ele almak istiyorum bu iki konuda. Birincisi, bir ata sporumuz var, güreş bizim ulusal sporumuzdur. Ata sporu demişiz ona. İnsanlarımız günlük yaşamlarından düğünlerinde, mevsim devinimlerinde, yaşamlarını etkileyen türlü olaylarda onunla içli dışlı olmuşlar, başlıca sportif uğraş bilmişler güreşi. Hele anımsıyorum da, ikinci dünya savaşını izleyen yıllarda bir fırtına gibi esmişti Türk güreşçileri. Yalnız güçleriyle değil, sporculuk kişiliği ve üstün teknikleriyle. Türk gibi kuvvetli sözü dünya kamuoyunda hayranlıkla anılır olmuştu. Ne var ki fazla sürmedi bu mutlu yıllar. Öğreticiler yollandık, Balkan ülkeleri gibi komşu ülkelerdeki azınlıklarımız (Atasporu)muzu gelenekleriyle yaşatmasını bildiler, hele buna çağdaş bilimsel verileri de ekleyince sanki mucize yarattılar. Yıl geçtikçe geriliyor, öğrencilerimize yeniliyorduk. Ne olmuştu, nasıl olmuştu da bırakın diğer spor dallarını, ata sporumuzdaki övünç verici geleneğimizin bile altında eziliyorduk? Önümüze geçen dünki öğrencilerimiz bilimi sporun mayası yapıp hamuruna katmışlar, yeteneklerini sihirli bir besinle geliştirmişlerdi sanki... Hele Futbol adındaki ayaktopu tutkusu yığınları sarmıştı pır aşkına, varsa yoksa futboldan geçilmiyordu spor deyince. Ne var ki onda da yaya kalmaktan kurtulamıyorduk, bugüne dek kurtulmuş da değiliz. Ancak dikkat çekici bir yanı var futbo'nun, güreşin aksine futbol klüblerine birtakım parababaları çöreklenmişler, sözümona Türk sporuna yön verecekler, gençlerimizi eğitip yetistirecekler, yığınları spor aracılığıyla eğitecekler, topluma yararlı kılmak yolunda hizmetlerde bulunacaklar... Diyeceksiniz ki, bunlar devletin köklü ödevleri arasında değil midir? Kuşkusuz öyledir amma nedense devletin resmî kuruluşları da aynen klüplerde olduğu gibi bazı kliklerin elinde ve etkisinde olmaktan kurtulamamışlardı yakın günlerde. Amma birbirini izleyen başarısızlıklar, tutarsızlıklar, kararsızlıklar ilgiyi yerleri düşündürmeye başladı kara kara. Bir de görüldü ki bu işler karakucak güreşine benzemiyor, bilimsel çalışma yöntemi var, bu çalışmaya ayak

uyduranlar sporun her dalında derece almaları da başarılı olabiliyorlar. Açıkcası iş geldi, bilimsel çalışmanın kapısına dayandı. Çağdaş anlayış, çağdaş başarı yolu buydu. Her konuda olduğu gibi... Sporundan ekonomisindeki bilimin aydınlatıcı etkinliği esastır.

Sportif yarışmalar, çekişmeler her tabakadan halkımızın ilgilendiği bir konu. Amma bunun yanında başka bir konu var ki çoğunlukla aydın kesimin işi, ilgi alanına giren bir uğraş dalı. Aydın kitleyi vereden öğelerden birisi, hatta birincisi sanatsal çalışmalar oluyor. Onların da kendi aralarında bir takım yarışmalar düzenlemeleri doğal. Yarışmaların kendine özgü özendirici, yaratıcılığı, çalışmalarını güçlendirici, hatta yönlendirici özellikleri var. Ancak son yıllarda ülkemizdeki yazınsal, sanatsal yarışmalar öylesine bollastı, yoğunlaştı ki, kimin jüri üyesi, kimin yarışmacı olduğu birbirine karıştırılır duruma geldi. Bu yozlaşma yarışmanın özündeki temel ilkeleri yoketmek tehlikesini de beraberinde getiriyordu kuşkusuz. Anımsadığıma göre bu tehlikeye basınıımızda ilk parmak basan değerli yazar İlhan Selçuk oldu. Birkaç yıl önce Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde sanat ve yayın alanındaki yarışmaları adlarıyla sıralıyor, bunlardaki bo'lüğün sakıncalarını belirtiyordu. Gerçekte sayın İ. Selçuk birçok yazarın, sanatçının duygularını, görüşlerini dile getirmiş oluyordu. O günden bu yana konuyla ne devlet olarak ilgilenildi, ne de kuruluşlar olarak. Amma yarışmalar sürüyor, bir takım kişiler jüri üyesi olarak benzetmek yanlış değilse kocaman demeçler veriyorlar, kimi seçici kuruldandan istifa ediyor, kimi alınan kararları yadsıyor, hele hele Murathan Mungan örneği, kimileri de yarışmaları hafife alan, hatta alay eden bir hava içinde demeçler vermekten çekinmiyorlar. Konuya somut örnek olarak kendi deneylerimi belirtmek de yarar görüyorum. Yayına başladığım 44 yıldan bu yana üç kez yanılmış oldum, yani üç kez yarışmaya girdim. Onları da diğerlerinden ayrıntılı, ciddi gördüğüm için diyebilirim. Bunlardan birincisi 1965 yılında Türk Dil Kurumunun her yıl yinedeği bildiğimiz yarış-

O yıl düzyazılarımdan derlediğim bir kitap yayınlamıştım. Gazeteerde çıktıkça ilgisini esirgemeyen bazı dostlarım dayattılar, bu yazılar kitaplaşınca istenen sayıda kitabı paket yapıp bir dilekçeyle T. Dil kurumuna götürdük, orada çalışan komşu apartmanlardan birisindeki tanıdığım bir ailenin fakülte çıkışlı kızına verdik. Şunu içtenlikle belirtmek isterim ki heyecan duymuyordum, yarışma ne türden olursa olsun, bir spor yarışması benzeridir, onda kazanmak da vardır, kaybetmek de. Yeter ki topum yeni değerler, yeni özgün yapıtlar kazanabilsin. Ancak aradan aylar geçip sonuçlar açıklanınca tanıdığım genç bayana kitaplarımı sordum. Yanıtı şöyle oldu :

«Verdiğiniz gibi duruyor. İstedığınız zaman alabilirsiniz...»

Genç kız anlamlı anlamlı gülümsüyordu. Doğal o'arak almağa gitmedim.

İkinci deneyim, büyük umutlar beslenen,

İkinci deneyim, büyük umutlar beslenen, genel müdürlüğü yıllarında atılımları ilgiyle izlenen, üstüne aydınlarımızın savaşım verdiği İsmail Cem'in döneminde geçti. Yarışma gayet güzel düzenlenmişti, koşulları bir kitap o'arak yayınlanmış ciddi, dürüst görünümüydü. O yıllarda bitirdiğim bir çalışmamı yine bir grup arkadaşımın desteği'ne yarışmaya götürdüm. Gö-türdüm amma uzaktan uzağa bir takım kulislerin, kazanması belirlenmiş adların söylentileri yazın çevrelerini dolaşır o'muştu bile. Sonuç mu? Sonucu «Kulis» buna sokak da diyebilirsiniz- kazanmıştı! Dosyamı almağa gittiğimde açılmamış olduğunu gördüm.

Fakat üçüncü deneyimde kimsenin suçu olmadığını be'irtmek isterim. O doğrudan doğruya benim iyiniyetimden kaynaklanmıştır. 1980 yılında Cem Yayınevine tek öykü-roman çalışmamı vermiştim. Orada yayınlayacaklardı. Fakat Yayınevinin isteği ve uygun görmesi üzerine saygı duyduğum büyük öykü yazarımız Sabahattin Ali adına düzenlenen yarışmaya soktum. Öyleki tüzük gereğince üç adet verilmesi gerektiği için e'imdeki orijinal dosyayı da Yayınevine vermiş bulundum. Aradan aylar geçti. Onun değerli sahibi Oğuz Akkan bakanlık koridorunda kalp kriziyle öldü. Zaten Yayınevinin de cançekıştığı söylentileri do'aşıyordu. Günü gelince sonuçlar açıklandı: Hiçbir yapıt ödüle değer bulunmamıştı. Aman ne iyi... Böylece yayınevi, son yıllarda moda ed'diği üzere, ödül giderinden kurtuldu amma bizim dosyalar o gün, bu gündür elimize geçmedi. Defalarca İstanbul'a gidip dosyamı istedim. Her defasında değişik kişiler geçti karşıma. «Latübalı ve sorumsuz» üyelerin dos-

yaları getirmedi'leri söyleniyor, jüri üyelerinden kesinlikle geri alıp not etmek zahmetinde buldukları adresime yollayacaklarımı yineliyorlardı. Yine de bir umutla bekliyorum ve bunu ilgililerine iletiyorum!

Görülüyor ki ülkemizde dürüst ve sorumluluk bilinci içinde yerine getirilmesi olası, hatta zorunlu bir takım işler adeta yokuşa sürülmekte, içki masalarındaki dostlukların (!) buyruğuna kadeh sunar gibi uzatılmaktadır. Nerede kaldı yarışmanın ülkemize, halkımıza, sanat ve yazın dünyamıza kazandıracakları? Sporumuzun «efendi»leri olur da kültürel alanımızın olmaz olur mu? Amma bu hafife alma eğilimi spor çevrelerindeki benzemez, tepkisi başka olur.

Onun içindir ki değerli sanatçı Ali İhsan Mihçı «Türkiye Yazıları»nın Kasım 82 sayısındaki o çok güzel yazısında konuyu (ödül ve ceza) birlikteliği içinde yorumlamaktadır. Son ay'arın en ilginç incelemelerinden olan bu yazısında Mihçı, ödülün okur açısından en iyinin seçilmiş olması an'amına ister istemez gelmesi, yarışma ya da seçme'nin ölçütleri, ölçütlerin niteliği ne olursa olsun, seçilmiş olanın içerdiği estetik yaklaşımın yaygınlaşması sonucunu doğurur demekte, bu sonucun ödül yanının aynı geniş platformda ayrışmasıyla beliren farklı anlayışların ceza'landırılmalarını içerdiğine bir kez daha dikkat çekmede yarar görmektedir.

Be'iren gerçek de odur ki, ödül ve ceza ikileminde düğümü çözmek yine ilgili çevrelere, yani yazarlarımıza, sanatçılarımıza düşmektedir. Bunun pratik yo'u ne olabilir dersiniz? Belki farklı öneriler, daha olumlu, geleceğe dönük ve yararlı öneriler beklenebilir amma benim önerimi yeri gelmişken açık'amakta sakınca görmüyorum. Düşünün bi kez: Koca bir stad. İçinde onbinlerce değil, birkaç binlerce başka kimse yok. Alkış, ç'ğık, avaz avaz bağırınmalar, genç oyuncular şımartıcı sloganlar hakgetire. Duvarlarda koskocaman afişlerin yeri bomboş. «Ey yöneticiler, oyuncular, siz ne zaman gerçekten bunlara lâyık ö'çülere varırsanız biz de o zaman buradayız. Artık gazeteler, dergiler şu ekonomik darboğazımızda size sayfalar açmayacaklar. Gerisi sizin bileceğiniz iş...» dense ve de yerine getirilse...

«Ey sanat, yazın yarışmalarını düzenleyenler, jüri üye'liklerine değer görülenler, bizden paso. Siz ne zaman toplum açısından yararlı bir iş yaptığınızın namuslu bilincinde olduğunuza inandırarsanız, ünlü ünsüz demeden gerçek değerleri saptamayı göze alırsanız biz o zaman varız» denemez mi?..

Öykü

Öyküsü Kaybedilmiş Yazar

Afet Muhteremoğlu

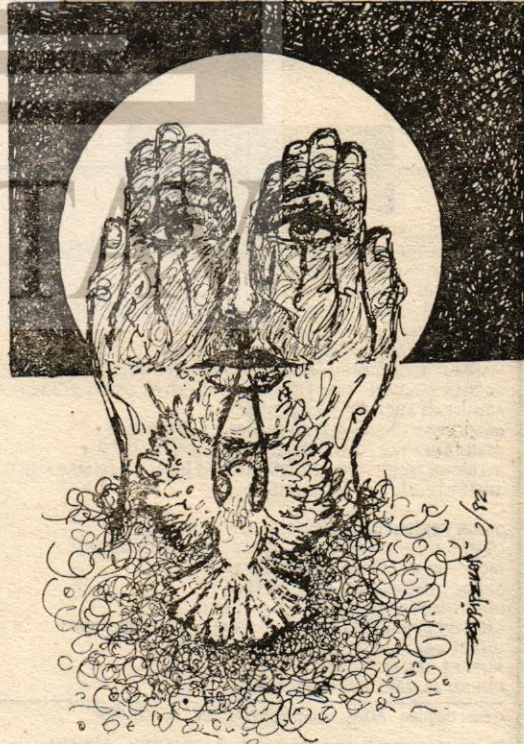
Herkes öykücülere, öykünün nasıl yazılacağını, nelerin öykü konusu olabileceğini öğretip anlatıp duruyor. Bu yüzden az utanca düşmedim. Bu öykü konusu değildir, böyle öykü mü olur, diye öyküyü kendime ne çok zehir ettim... Öykünün dilini ille de onların istediği gibi ve istediği yöntemle oluşturacağım, öykünün yapısını ille de onların hoşuna gidecek biçimde kuracağım, öyküde ille de onların istedikleri kolları anlatacağım, öyküde ille de onların beledikleri doğrultuda duygusalıklar uyandıracam... Bütün bunları düşünürken yaşamı, insanları, kendimi, ne kadar çok unutup sakladım... Gene de bütün bunlara karşın bütün bunlarla birlikte bir öykü yaratabilmiştım. Tam anlamıyla bir yaratmadı. Tıpkı onların istediği gibi yaratmışım öykümü. Her şey sis içindeydi. Biçimler kendi biçimlerinden çıkmış, yapay bir güzellik kazanmışlardı. İşin en iyi yanı da şuydu ki, «hiçbir şey anlaşılıyordu.» Gene de bir şeyler anlaşılıyordu ama bir onlar anlıyorlardı bir de ben. Bir de çok yakın dostlarım. Dostlarıma birkaç ay «bir öykü yazdığım» anlatıp durmuşum. Öykümü okutmuş, gereken uyarıları yapmış, öyküdeki simgelerin neleri gösterdiğini sezdirmişim, beklemeye başlamıştık.

Bir öykünün çıkmasını beklemenin ne demek olduğunu, öyküsünün çıkmasını bekleyen bir yazardan başkası bilemez. Ne var ki öyküsünün çıkmasını beklerken tedirgin olan yazarlar da vardır. Onların istediği gibi yazmamış olmaktan, onların canını sıkacak bir şeylerin kaleminin ucundan kaçmış olmasından tedirgindirler. Ben tedirgin falan değildim öykümü beklerken. Çünkü tamamı tamamına onların istediği gibi yazmış olduğumu biliyordum. Hatta tıpkı onların istediği gibi sayfalar dolusu betimlemeler yapmışım. Betimleme'erde kullanmış olduğun sözcükler, benzetmeler, imgeler tıpkı onların istediği gibi çok kullanılmış, eskilmişlerdi lama sayfaar boyu uzatıldığı için kullanılmamış, taze etkiler yapıyorlardı. Tek tek, hiçbirinin önemi ve güzelliği yoktu ama bütünleriyle, tek tek algılanmadıkları için yepyeniymiş gibi görünüyorlardı.

Bu öykümün yıllar boyu söyleneceğini biliyordum. Öykümün kendisi söylemeyecekti, öy-

küm üzerine söylenenler sürecekti yıllar boyunca. Hiçbir yeni şey söylememiş, hiçbir or tülü gerçeği açmamış, hiçbir bilinmiyenin peşine düşmemişim. Ama bu yapmadıklarımı öyle ustaca yapmışım ki onlar bunu sezeceklerdi. Zaten «Söylenmemiş hiçbir gerçeğin ka'madığı ama bunun değişik biçimlerde söylenebileceği» savına artık kendimi inandırmaya çalışıyordum. İşin püf noktası buydu.

«Mayıs ayma çıkacak öykünüz» dedi uzun boylu dergi yöneticisi. Üstelik saygısını belirtmek için bunu söylerken ayağa bile ka'ktı. Bu incelik karşısında iyice utanıp ezildim ve iyi ki öykümü onların istediği gibi yazmış olduğumu düşündüm. Hayır hayır, onları gücendirmeyi, kızdırmayı göze alamıyacaktım.



Mayıs ayına kadar nasıl yaşadığımı bilmiyorum. Londra'nın baharı nasıl geçer bilirsiniz. Kapağı, yağmurlu, pusu ve soğuk. Üstelik sıkıntılı... Kışkıları yavaş yavaş kaldırmışsınızdır, kaloriferler jlkelleşmeye başlamıştır. Bir yanar bir yanmaz. İlk havada yanar, soğuk havada yanmaz. Meyve az ve paahlıdır. Sinirlenmekte olduğunuz, «doğa» olduğu için rahatsızsınızdır. Çünkü doğayla başa çıkılmaz.

Her sabah, mayısa bir gün daha yaklaşmış olmaktadır başka sevinecek bir şeyim yoktu. Her sabah gözümü açıyorum ve perdenin arkasındaki puslu havaya doğru:

«Bir gün daha az kaldı...» diyordum umutsuz bir umut çabasıyla.

«Bir gün daha azaldı... Bir gün daha azaldı...» İşte böyle yaşıyordum. Yorgunlukları, üzüntüleri, parasızlığı, bir türlü gelmeyen baharı, bitmek tükenmek bilmeyen tozları ve bulaşıkları, çamaşırlara, giysilere yapışan kirleri, çamurları sabırlı olmaya çalışarak ama sabırsızlıktan tıkanarak, böyle temizliyor ve güç soluk alıyordum :

Bir gün daha azaldı.

Mayıs ayında, dergide öykümü göremeyince dergiyi gidip satıcıya geri verdim elli lira azına. Sevine aldım çocuk. Biraz hafifledi sıkıntım. Elli liraya onurumu, umudumu, sevincimi satın aldığımı düşündüm. Gerçekten de dergiyi geri verdikten sonra çevremi görebilmeye, gördüklerimi de algılamaya başlamıştım yeniden. Elli liraya satın alınan yaşam, diye düşündüm. İnsan bütün umutsuzluklarını, umutlarını biraz zararına geri vererek kurtarabilir mi acaba,

diye saçmasapan şeyler düşünüyordum yolda gelirken. Sözcüğü yanlış seçilen bir sevgili, bir koca, bir arkadaş, geri verilip, umutlar kulanılmış, eskitilmiş, yıpratılmış da olsa, geri alınabilir mi... Bunu denemenin iyi olacağı ama çok da zor olacağı sonucuna vardım yolumun sonunda. Çünkü birden, yeni bir umut filizlenmeye başlamıştı. Öykümün mayısa yetişmediği ama haziran çıkacağı sözünü hatırlamıştım. Bir ay boyunca yetiştirebileceğim, büyütebileceğim, yeşertmek, büyütmek, geliştirmek zorunda olduğum yeni bir umudum olduğunu düşündüm. Sıkıntı veriyordu bu düşünce bana. Ağırdı, tiksindirici ve öldürücüydü. Evet, hemen hemen öldürücüydü.

Artık sınırlıyordum resimlerimde. Beni tutan, sınırlandıran, kuşku ve inanmazlık içinde sıkıştıran bir gerginlik vardı üzerimde. «Yüzü asık Türk halkından biri» olmuştum. Londra'da şaşıyorlar bize. Biz Türkler neden hep az gülüyormuşuz, neden sinirli, gergin ve asık suratlıymışız. Parlamaya ve kavgaya hazırmışız, alıngan ve sinirliymişiz. Evet öyleyiz. Çevremi git-gide daha az gülümsemeye, daha az uygar ve daha çok kavgacı olmaya başladığımı hissediyordum. Bunun da en çok bir ay süreceğini, bu bir ay boyunca çevremi bana katlanmak zorunda olduğunu ama bir ay sonra her şeyin düzeleceğini, öykümün dergide çıkmasıyla yeniden objektiflere gülebileceğimi, insanlara ince ve anlayışlı olabileceğimi ve düşünüyor ve suçluluğumu benimsiyordum.

Mayıs ayı zaman zaman soğuk olmakla güzel geçti Londra'da. Ayın sonuna doğru eşime dostuma yemek vermeye başladım. Nasıl olsa günün birinde «bir haziran» gelecekti. Hatta pekçok «bir haziran» gelecekti yeter ki son on gün geçsin... Geçer geçer... Kaç tane on gün geçecek daha kimbilir... Hiçbirinin de farkında olmayacağım. Yeter ki şu on gün geçsin... Artık tozlar bulaşıklar, kirler, çocuklar fazla ağır gelmiyorlardı bana. O kadar çok «iş» yapma gücü buluyordum ki kendime enerjimi tüketebilmek için her çöpü atmak için çöptenekesine özel olarak gidip geliyordum. Tıkır tıkır tıkır... Evin içinde boyuna topuklu ev ayakkabılarının sesleri yankılanıyordu. Balkona çıkıyor, kurumuş bir gömüğü alıyor, yeniden çıkıyor, yeniden kurumuş bir gömlek daha alıyordum. İki gün sonra evi birdenbire nasıl kapladıklarını anlamadığım tozlar bürüyordu. Her yerde tozlar uçuşuyordu küme küme. Bense kanepeye Kleopatra gibi uzanıyor, elimi ağızlığımı alıyor siccaramın dumanlarını havaya doğru üfleyen sözlerimi televizyona dikiyor, bir yandan da BBC nin Türkçe yayınlarında çalıp durduğu «Mihrabım Diyerek»i söylüyordum. Bir gün geliyor kendime Londra'nın bit pazarından antika

DAYANIŞMA YAYINLARI

İLHAN SELÇUK : AĞLAMAK VE GÜLMEK (150 TL.)
PABLO NERUDA : ŞİİRLER / Türkçesi : Enver Gökçe (150 TL.)
FİKRET ÖTYAM : HU DOST (200 TL.)
AZİZ NESİN : SUÇLANAN VE AKLANAN YAZILAR (350 TL.)
JÜLİDE GÜLİZAR : İYİ AKŞAMLAR SAYIN SEYİRCİLER (200 TL.)
VEYSEL ÇOLAK : AŞKOLSUN (75 TL.)
ALİ CENGİZKAN : ÇOCUK ÖMRÜMÜZ (75 TL.)
MAHMUT T. ÖNGÖREN : SINEMADA KADIN VE CİNSELLİK (200 TL.)
SARGUT ŞÖLÇÜN : TARİH BİLİNCİ VE EDEBİYAT BİLİMİ (275 TL.)
ABDULLAH AŞCI : DAYAK DAĞITIMI (125 TL.)
AHMET SAY : İPEK HALIYA TERS BİNER KEDİ (150 TL.)
CENGİZ BEKTAŞ : DUVARLARIN DIŞI DA SENİN (150 TL.)
ALİ İHSAN MIHÇI : İNSAN KISIM KISIM YER DAMAR DAMAR (150 TL.)
AHMET TELLİ : SU ÇÜRÜDÜ (125 TL.)

ŞAHİN YENİŞEHİRLİOĞLU : FELSEFE VE SANAT
OSMAN NUMAN BARANUS : AĞRILAR TOPRAĞI (125 TL.)
AHMET ADA : ACIYLA AKRAN (100 TL.)
SAADET TİMUR : BEŞ GÜNÜN ÖYKÜSÜ
HÜSEYİN ATABAŞ : BİTMEYEN (100 TL.)
GÜRSEN TOPSES : EĞİTİM FELSEFESİ TEMEL SORUNLARI
GÜNEY DAL : BUZUL DÖNEMİNDE HABERLER
NUSRET KEMAL : ÖLÜM ÇEMBERİ
DURAN YILMAZ : YÖRÜK HİKAYELERİ

Genel Dağıtım : ADAŞ, Mithatpaşa Cad. 28 - A, ANKARA.

Dayanışma Yayın Üretim Kooperatifi PK. 266 Kızılay - ANKARA.

bilezikler, küpeler, yüzükler alıyordum, ertesi gün geceliğimin altına pantolan giyip yatıyordum. Bütün bunların bir gün gelip biteceğini, evet evet, bir gün gelip biteceğini biliyordum. Çünkü 1 haziran geliyordu.

31 mayısta çıktım evden sonunda. Hiç almadığım gazete'eri aldım derginin ilanlarına bakmak için. İnanılmaz şeyler vardı almadığım gazetelerde, öykümün çıkmadığını ilan ediyorlardı hepsi de. Evet düpedüz öyle yazıyorlardı: Falanacının öyküsü yayınlanmadı. «Böyle terbiyesizlik olmaz, diye düşündüm ve trene atladığım gibi derginin yönetim yerine gittim. İnce tavrılı, uzun boylu dergi yöneticisi yokmuş, yazlığa gitmiş. Bu kez kısa boylu bir yönetici gelmiş yerine. Bana a'ayla ve özellikle merak dolu gözlerle bakıyor. Kollarını kavuşturmuş masasının üstünde. Yanında bir sürü adam var. Onlar da bana bakıyorlar. Bu ciddi havada bir öykünün neden söz verildiği halde yayınlanmadığı kolay soru'abilir mi? Sorulamaz tabii. Ama ben sordum. Sesim öyle boğuk, öyle ezik, öyle utanç doluydu ki... Biliyordum. Bir öykü yazmış ol-

mak, sonra onu bir dergiye götürmek, onlardan mayısta yayınlanacağını duymak, sonra haziranda yayınlanacağı sözünü almak, sonra da yayınlanmadığı için kalkıp gelmek ve niye yayınlanmadığını sormak çok ayıp bir şeydi. Bütün gözlerde bu ayıp yüzünden ayıplandığımı görmek çok büyük bir utanca sürüklenişti beni. Ben de kendimi koyvermişim, sürükleniyordum.

Bunlar yetmiyormuş gibi bir de öykümün nerde o'abileceğini sordum kısa boylu yöneticiye. Adamcağız üşenmeyip kalktı aradı. Dosyalar, dosyalar, dosyalar... Yok. Öyküm yok. Öykümü kime sorabileceğimi, kimden isteyebileceğimi düşünüyordum. Hiç kimse yoktu. Öykümü bilen, gören, tanıyan hiç kimse...

Gelirken istasyondan aldığım dergiyi, dönüştürme satıcıya geri verdim. Para da istemedim karşılığında. Ne yaptığımı bilmiyordum ki.

Bir şeyi açıklarsam her şey daha iyi anlaşılacak. Ben de «onlardan»ım. İkiyüzlü Tanrıça'ya adanmışlardan. Başarı'ya yani. Bu yüzden de başka «yaşamı olmayanlardan.

Hırcın Ağlamak

Mahmut Temizyürek

Boşuna çırpınışıdır şapkanın
rüzgarla dalaşmadan durması
boşuna zorlanışıdır damarlarının
harlaşan kanımı zaptetme çabası
kahreder
rahminde gül derdiğim hayatın
çelik tellerle kuşatılması
zaptedilmez hırcınlığım bundandır
koyar bana
sokak lambasının karanlıkta
suçlu gibi melul mahzun durması

Neden anlamsız sokaklar
aynalar neden sırsız
ten neden pelte pelte
bel neden kemiksiz
ey şartelleri kitlenmiş hayat
o gizemi arıyorum durmadan
Hay-ni'yi kendine bağlayışımı
ya Hay-ni umarsız, ya ben duyarsız

ağlayan savaşıyım
bir yorulmuş yaşlı
yüzümü yusam aynaya baksam
aynalar puslu
şu dağlar da almaz oldu koynuna
ıslak silahların namlular pashı
biliyorum

bana göre değil bir başına mutluluk
bana göre değil barutu tükenmiş hayat
erken daha çınar gölgesinde anılarla yaşamak
en iyisi ağlamak
hırcın bir çocuk gibi ağlamak
vurmak başını kitaplara
vurmak arkadaşlara
kurutmak silahları namluları yağlamak

Şimdi zaman
saksıda nazik çiçeklerin
akbaryumda şımarık balıkların
avluda asalak güvercinlerin zamanı
huyum olmuş
yoklamadan edemem bir yerime gizlenmiş
hoyrat çiçekleri
çılgın ötüşlü şimdi suskun kuşları
üstü mahmuzlanmış toprak altını

Ey Nuh
haber var mı
akacak üstüne yüzü kirli hayatın
güldür güldür Heraklit'in suları
sen yeniden peygamber ol
yeter bana balık olmak
yaşamak
yarıyor bana
dupduru, çağıldıaşn hırcın sularda yaşamak.

tartışma

Yazar Dürüst Olmayınca...

Burhan Günel

I. Ben Yazara Yazar Demem, Yazar Dürüst Olmayınca

Adını anmak istemediğim; ancak, roman yazma yöntemlerine getirdiği müthiş yeniliklerin (!) bazı insanı zaafarla birleştirdiğini tanıtlamanın örneklerini veren ve bu müthiş sayını tanıtlamak için de çeşitli kişilere buyruk dağıtıp onları göreve çağıran ünlü ve çok renkli bir yazarımız, kendisi gibi renkli dergilerden birinde şöyle diyor, beki de eğlenelim diye :

«... İşte, özüme ilk çıkan kitapçıda, özüme ilk çıkan İngilizce kitaplara bakıyorum. (...) En yakınımdaykine uzanıyorum. (...) Roman, ilk sayfanın sağ üst köşesine incecik puntolarla dizilmiş 'Saat 19.20' yazısıyla başlıyor. (...) Ama gün, yıl belirtmeden, salt 'Saat 19.20' diye yazılı. Sonra birinci tekil ağız anlatmaya başlıyor. (...) Kitabı, elim yanarcasına geri bıraktım. Gözlerimi bile yummuşum. (Başka nesini bile yumacaktı acaba? -B.G.) Kitabın adını, İtalyan olduğunu sandığım yazarın adını, hepsini unuttuğum da o zaman... Neden sonra, yürek tıptırılarımı dindirip, gözlerimi açarak kitabın yayım yılına bakmayı akıl ettim: 1976. Ben de zaten aynı yılın ekim ayında oradayım. Derin bir soluk almışım. Çok, pek çok sevdim de diyebilirim. Sanki tek ve en önemli olan şu: Düşünsenize, bu roman 1976 yayını! Benim (...) ise 1973'te yayınlanmıştı. (...) romanın baş kişisi Aysel'i sabaha karşı bir ote' odasına taktım. Oradaki birkaç saatini; an'ların, dakikaların gizli dilini çözmeye çalıştım. Demek o İtalyan yazarı da, (hoş, belki İspanyol'dur.) benimle aynı *tekniki* kul'ağmış; Ama benden sonra kullanmış. Aradığı anlatımın, *yeni* biçimin öncüsünü çok öncelerden çekmeye başlayıp başlamadığını ise kim bilebilir? Zaten benim derdim bu değil. Böyle *derin* bir yakınlığı görür görmez neden öylesi ürkmüstüm ki? *Bende gizli bir sıyrıklık olduğunu o zaman anladım.* (...) Benim ülkemde, benim insanlarım, çoğunlukla kişinin yaşamdan edinilmiş kendi bilgisine bile inanmıyor, ona kuşkuyla bakıyorlardı. İşte ağrım bu ağrı. Birbirimizi sürekli denetim altında tutuyorduk. (...) Besbelli ben de «*üvenilmeyen-suçlu*» biri gibi gösterilmekten övlesi korkuyordum ki,hani, baktığım kitabın yayın

yılı benimkinden üç yıl sonra olmasa, o derin soluğu alamayacaktım. (...) Ülkemiz edebiyatında, bir yenilenme gereksinimi duymanın, istense de, istenmese de bunun çoktan zorunluluk olduğunun en iyi kanıtı *şimdi* Yaşar Kemal'dir sanıyorum. *Şimdi* onu çok daha dikkatle izlememiz gerekiyor. (...) *Şimdi* uluslararası bir ün artık Yaşar Kemal. *Şimdi* sakalı var. *Şimdi* bu söylediklerine (söyledikleri: «... Eğer yeni gelişmeler, insanların karşılaştıkları yeni olaylar romancıları yeni dünyalar araştırmaya itiyorsa, bu, edebiyat için bulunmaz bir şeydir. *Bellenmiş romanı aşmak bir zorunluluktur.*» Bu cüm'enin altını, adını anmadığım değerli ve bilgili romancımız çizmiş. -B.G.) *Yazar olamamış yazar* bile kulak verir de, her *yeni deneyimde*, ökü'ün altında buzağı aramak *illetinden* kurtulur. Üstelik pek çok kimse, bunun getirdiği *yeni* çoğu kez kökü eskilerde yatan *gizli sıyrılıklarını* kendi eliyle *yakalayamayabilir*. Geri kalmışlık, kendi dışında 'suçlu' arayıp durmak değilse, başka ne?» (Hemen söyleyelim: Kendi içinde suçlu aramamaktır. Az önce, bazı sıyrılıklardan söz ediyordu sayın yazarımız. -B.G.) Alıntıyı daha fazla uzatmaya gerek yok. Nasıl bir mantık ürünü olduğu, bu kadarı ile anlaşılabilir. (1) (Alıntıdaki kimi yerleri ben çizdim.)

Şimdi, bu alıntıda ileri sürülen düşünce kırıntılarını özetleyerek sıralayalım:

— Bir romanın bölümlerinin başında «Saat 19.20» diye yazılı ise, bu, «yeni bir teknik»tir.

— «Birinci tekil ağız» anlatıyorsa, bu da yeniliktir.

— Adı sanı verilmeyen bir İtalyan ya da İspanyol (belki de İngilizdir, belli olmaz. -B.G.) yazarın hayali romanın «yeni» ya da «eski» tekniği, kitapçı rafları karıştırılırken, rasgele alınan bir kitaba ilk bakışta şıp diye anlaşılmaz. Bunun böyle olması için de sıpsivri bir rekâya gerek yoktur. En raté romancımız bile bunu hemen anlayabilir.

— Gün ve ay belirtmeden saatleri belirterek, dakikaları sıralayarak romanına bölüm başlıklarını üç yıl önce koyan bir yazar, üç yıl sonra bunu yapan bir yazarın kitabını görünce sevinip derin bir soluk alabilir. Bu onun çok

doğal hakkıdır. «Benimle aynı tekniği kullanmış!» diye sevinmesi ise, en doğal hakkıdır. Düşünsenize!» Böylesine DERİN bir yakınlığı görünce ÜRKEMEK gerekir. Çünkü, olur böyle DERİN benzeşmeler. Hele bizim Türkiye yazınında!..

— Değerli bir yazar eğer böyle bir YAKINLIK karşısında ÜRKÜYORSA, onda GİZLİ BİR SAYRILIK var demektir.

— Türkiye'de kişinin (yazarın demek istiyor) yaşamdan edinilmiş kendi bilgisine bile inanılmıyor, ona kuşkuyla bakıyorlar.

— BESBELLİ bu ünlü yazarımızda, daha 1976 yılında GÜVENİLMEZ / SUÇLU bir insan olarak gösterilme korkusu varmış. (Aynı huylar o zamanlar da varmış yazarımızda, ki, yazımın sonlarında 1973 yılında yayımladığı romanından örnekler yer alacak. Şimdi biraz sabırlı olmalıyız.)

— Ülkemiz yazınında yenilenmeye gereksinim vardır ve bu bir zorunluluktur. Bunun en iyi kanıtı Yaşar Kemal'dir. Çünkü, ŞİMDİ onu çok daha dikkat'e izlememiz gerekiyor. ŞİMDİ uluslararası bir ün ARTIK Yaşar Kemal, ŞİMDİ sakalı var.

— Yaşar Kemal'in ŞİMDİ söylediklerine YAZAR OLAMAMIŞ YAZAR bile kulak vermez.

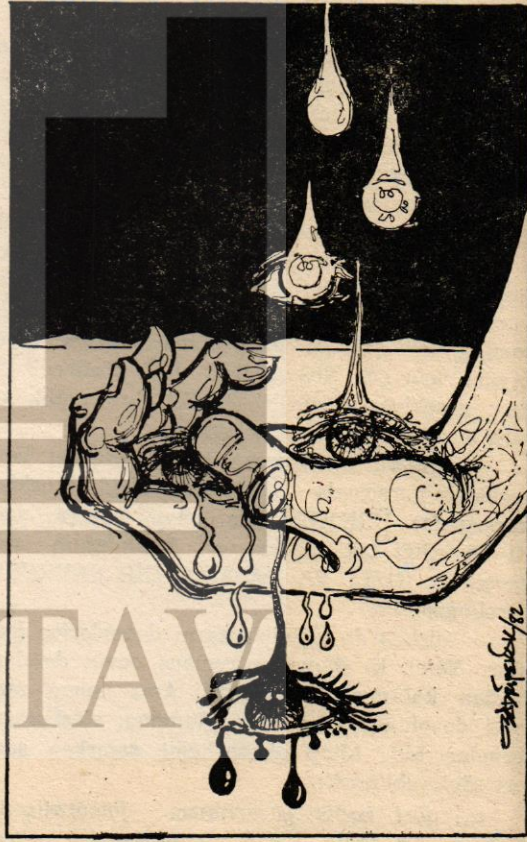
— HER YENİ DENEYİMDE, öküzün altında buzağı aramak bir İLLETTİR. (Ama sanırım, ineklerin altında buzağı aramak daha iyidir. Biz de bundan sonra öyle yaparsak daha iyi olacaktır.) Bu İLLETTEN kurtulmak gerekir. Üstelik bir İLLETTİN getirdiği SAYRILIKLARI çoğu kez kişi kendiliğinden YAKALAYAMAYA BİLİR. (Bu harika deyişin filan da a-tını ben gizmek yerine, büyük harflerle sıralayıverdim, daha iyi oldu böylece. B.G.) Tabii ki, durum böyle olunca İLLETLİNİN SAYRILIĞINI günün birinde «zehir hafiyenin» biri ortaya çıkarıverir. Onun için, minarenin kılıfını iyi hazırlamak gerekir. Bunu yapamadınız mı hem suçlu, hem güçlü (olmaya çalışmış) olursunuz.

— Yazar dediğin, kendi kitabına benzeyen kitaplar görürse onları kaldırıp atar, on'arla ilgilenmez; (üstelik, kalemni kırıp atması gerekenler bile böyle öyküler uydurabilir'er bazen.) başkalarının kitaplarını yağmalamaz, gerekli gördüğü alıntılarını tırnak içinde gösterir, mertçe belirtir, giz'emez. O alıntılarını saptayan dürüst insanlara sövmez. Bu işi yaparken eleştirilenlere, profesörlere, yayıncılara, şuna buna sormadığı, onay almadığı için, kendi savunmasını kendisi yapması, bunu yapamayacak durumda ise, utanması, sıkılması gerekir... En azından, hatasını kabul etmesi, efendice susması ya da içtenlikle kendini mazur göstermeye çalışması beklenir. Falan da filan... (Anlaşılacağı gibi, sözde yenilikçi yazarımız söylemi-

yor bu sonuncuları. Ben söylüyorum. Çünkü bir adamda bu saydığım nitelikler olmadı mı, ben ona yazar demem, en başta İNSAN bile diyemem.)

Bu özetlemelerden sonra, gelelim yukarıda sıralanan savların bazılarının e'leştirisi ve açıklamasına :

— Bir romanın başında «19.20» yazılı diye o romanın YENİ BİR TEKNİK ile yazıldığına karar veremeyiz. Sıradan bir «tercih»tir bu tarz. Üstelik bunu ilk kez ne bizim, ik romanını 1973'de yayımlamış olan yazarımız ne de 1976 yılında yayımlandığı ileri sürülen hayali romanında bir İta'yan ya da İspanyol yazar yapmıştır. Bir başka örneği, 1972'de Türkiye'de yayımlanan bir romandan aktarıyorum :



«Saat 18.00 / Hermes-Baby'mi aldılar. / Saat 19.30 Hanna bir kez daha geldi. (...) Saat 24.00 (...) Saat 02.40 (...) Sat 04.00 (...) saat 04.15. (...) Sat 06.00 (...) Saat 06.45 ...» Saat 08.45 / Geliyorlar.» Romanın yazarı ne yazık ki İtalyan, İspanyol ya da İngiliz değil. Bir Alman. Adı, Max Frisch. Kitabının özgün adı, «Homo Faber». (2) Yani, eğer bu bir yenilikse, YENİ TEKNİK ise, sayın yazarımızın romanındaki YENİ TEKNİK biraz eski kalıyor. Hele «birinci tekil kişi» anlatımına 1982 yılının sonunda bile yenilik diyebilmesi için kişinin ger-

çekten ELİNDE OLMAYAN NEDENLER İLE böyle konuşması, yazması gerekiyor.

— Bir romanın -hayali, uyduruk bir roman bile olsa- tekniği ve anlatım özellikleri ayaküstünde sayfalar karıştırılarak ve bir bakışta anlaşılabilir. Bunu, ilkokul çocukları bile böyle bilirler. Onları kandırmak BİLE mümkün değil.

— Bir yöntemi başkalarından önce -gerçekten ÖNCE olsa neyse!- kullanmak onur ve sevinç vericidir, doğru. Ama başkalarından, tirnak işaretine BİLE gerek duymadan, sessizce, sinsice, zavallı kurnazlıklarla alıntılar yapmak, buna ne kulp takılmaya çalışılırsa çalışılsın tek sözcükle ONRUSUZLUKTUR. Ad'ye sözlüğündeki tanımının ne olduğunu söylemek ise bana düşmüyor. Ama, örneğin Profesör Mina Urgan'ın mektubundan bunun tanımını çıkarmak mümkün görülebilir sanıyorum.

Ayrıca, yazarlar arasında teknik, anlatım yöntemi, dil, biçim farklılıkları olmasaydı ve buna gerek duyulmasaydı, bu kadar sayıda yazara da gerek kalmazdı. Özetle, her yazarın ÖZGÜN olması gerekiyor. KOPYECİLİK ise hiç de zorunluluk değil.

— Roman'larının bölüm başlıklarına «19.20» ya da «08.15» diye yazmış olmak, iki romancı arasında DERİN bir yakınlık olduğunu kanıtlanamaz. Hele, «birinci tekil kişi ağzı»ndan aktarılan bir anlatım benzerliğine DERİN diyebilmek için çok SIĞ görüşlü, SIĞ düşünceli olmak gerekiyor. DÜŞÜNSENİZE! diye çığlık atmak ise hiçbir yanlış düzeltmiyor.

— Değerli bir yazarın böyle yüzeysel benzerlikler karşısında (yani yukarıdaki örnekler karşısında) ÜRKESİ için, sayın yazarın doğru söylediği tek düşünceye katılıyorum işte, gerçekten GİZLİ YA DA AÇIK BİR SAYRILIK gerekmektedir.

— Türkiye'de kişinin yaşam deneylerine inandır. Yeter ki «hayatım roman» deyip de durmadan kafamızı ütölemesin. Ama bunun tam tersi de oluyor Türkiye'de. Zamanın eleştirmenlerinden biri, kitap eleştirdiğini samirken şunları söyleyebilmişti:

«... dört kadın yazarımızın fotoğraflarını gösteren bir sayfa. Herbirinin yeteneğine ve yaşam özgürlüğüne doğal saygı duymam gereken (ama duymadığı anlaşılabilir -B.G.) dört kişinin resmi -izin verebileceğinizi sandığım bir nükleyle- «Soyadı Değiştirebilenler» diye anılabilir. (Böyle bir nüktenin hangi deyimle anılabileceğini ise söylemeye aile terbiyem izin vermiyor buradâ. -B.G.) ... Füzûzan (önce Yerdelen, sonra Selçuk, şimdi o adı da taşıyor); yanında rahmetli Sevgi Soysal (daha önce Nutku ve Sabuncu idi); sol altta Afet İlgaz (ilk imzası Muhteremoğlu idi); sağ altta Tomris Uyar (önce Tamer idi, bir ara Seber olacak sandık... Şimdi Uyar'dan da uzaklaşır gibi...) ...»

İşte bu yürekler acısı yazı, saygın bir gazetenin değerli sayfaalarında yer alabiliyordu. Ama bu «nadide» eleştirmenimizin ömrü, Afet Muhteremoğlu'nun yeniden ilk imzasına döndü günü, Tomris Uyar'ın ise Uyar'lığını sürdürdüğünü görmeye ve o saygın gazetede yeni dedikodular yazmaya yetmedi. (Hadi biz de ona uyalım, son yıllarda meyhanelerden çıkmadığını söyleyelim bu içi geçmiş eleştirmenimizin. -B.G.) Yazının daha sonraki bölümü, soyadı değiştiren bu kadın yazarlarımızın yaşam deneylerini kendi yapıtlarında anlattıklarını ve otobiyografik şeyler yazdıklarını ileri sürmeye kadar gidecektir... (4) Durum böyle iken, bazı kişiler de başkalarının yaşam deneylerine sahip çıkıyorlar yazınımızda. Hem de, yazılmış, roman gerçekliği içinde okura sunulmuş yaşam deneyleri bunlar...

— Yazarımızın 1976 yılında BİLE suçluluk/güveni'mezlik duygusuna kapılmış olmasını açıklaması gerekirdi. Biz onun 1978 basımlı kitabı ile ilgileniyorduk. Ama şimdi, 1973 basımlı olanıyla da ilgilenmemiz gerektiğine inanmaktayız. Bu yazı, bu amaçla kaleme alınmaktadır.

— Ülkemiz edebiyatında YENİLENMEYE adapteyle ya da öykünmelerle olmaz. YENİLİK, özgünlüğü gerektirir. Yeniden uyarılma da, namusluca yapılırsa, kaynak gösterilirse, elbette bir çeşni olarak ilgi görebilir, ama kesinlikle özgünlük sayılmaz bu. Hele buna yenilik demek mümkün değildir. Üstelik, sayın yazarımızın şimdilerde farkına vardığı YENİLENME gerçeğini ve zorunluluğunu biz tam beş yıl önce söylemiştik; «Günümüz romancısı yeni ve çağdaş olanı arayıp bulmak zorundadır. Hangi toplum kesimini anlatırsa anlatsın, bunu becermek yükümlülüğünden kurtulamayacaktır. (...) Yaşlı ve orta kuşağın, toplumdaki değişime, yenileşmeye ve yeni gereksinimlere ayak uydurabilmiş kıdemli yazarlarıyla genç kuşağın kendini arayan, çıkış noktasını YENİ VE ÇAĞDAŞ OLAN üzerine yerleştirebilen sanatçılarına bakıp da yarın için umutlanmak yerindedir. (...) Yeni ve çağdaş çizgiyi tutturabilen romancıların çağdaş BEĞENÇLE göbekbağı bağlantısı vardır. Çağdaş romanımız yetenekli ellerde ve kolaylıktan, üstünlükten, bilgisizlikten, çalakalem yazılmışlıktan kurtulma, sıyrılmaya aşamasındadır.» (5) Beş yıl sekiz ay önce söylediğimiz bu sözler, sayın yazarımızın yeni keşiflerine (!) nasıl da benziyor, değil mi? Üstelik, yazarımızın yeni keşfettiği Yaşar Kemal, neredeyse yirmi beş yıldır bu çabayı gösteriyor, ünlüyse ünlü, büyükse büyük, iki yazarsa iyi yazar... ŞİMDİ onu keşfedenlere «Günaydın! Yeni mi uyardınız?» demek hakkımızdır. Üstelik görevimizdir. Ağızkalabalığımızı, üstünlük lafları din'lemekten bıktık çünkü... Yepyeni bir düşünceymiş gibi renkli dergi sayfala-

rından okura, bu arada karalanmaya çalışılan yazarlara sunulan bu görüşler, sanatın ve bu arada romanın iik ve temel zorunluluklarıdır. Bunu yapamadınız mı, romanınız işte öyle ya İngilizinkine benzer, ya da hakkı yenmiş meslektaşlarımızın alınterlerini taşır. Bu gibi nal toplamaya mahkum yazarlara da terbiyesizlik değil, utanmak, kızarmak, yerin dibine girmek düşer. Ne yazık ki burada ahlâk dersleri de vermek zorunda kalıyoruz işte böyle...

— Yaşar Kemal, biz bildik bileli yenilik yanlısıdır. Yazdıklarını okumak yeter bunu anlamak için, ŞİMDİ değil. Her zaman. Sayın yazarımızın Yaşar Kemal'i yeni keşfediyor olması, acaba daha önceki büyükleşmesinin, kendini herkesten İRİ görmesinin doğal bir sonucu mudur? Ya da, Fethi Naci örneğinde olduğu gibi, yoksayılan Türk romanının kanırta kanırta kendini ortaya koyması ve tükürülenlerin yalanlanması mı sözkonusu oluyor? Bir de şunu söylemeliyiz: Yaşar Kemal'in onur ve gurur tablosu olan yazı hayatı, kimselerin «intihal» sabıkasını ortadan kaldırmak amacı ile kullanılmaz...

— İLLET, ÖKÜZ, BUZAĞI, SAYRILIK gibi sözcükler, yazıya konu ettiğimiz yazarımızın ağzına ve ka.emine çok yakışıyor doğrusu. Mübarek olsun. Kendileri, namuslu insanlara «zehir hafiye» demekle de ünlüdürler. «Arife tarif gerekmez», bu kadarı yeter. Benim yazar tanımında yer alacak ilk sözcük ise DÜRÜSTLÜK'tür. Ötesi, hikâye. O aya türlü adlar bulunabilir. «Kleptomani» bi.e denilebilir ama gerek yok. Tanımlar konusunda şimdi biraz da bazı profesörlerin görüşlerine bakalım:

«... akıllara sığmaz yakıştırmalarla bir yazarın başka bir yazarı suçlaması karşısında, hayretim öfkeye dönüştü. HIRSIZ olmadığım çok iyi bildiğim bir insanı uluorta HIRSIZ olmakla suçladıkları zaman duyulan, duyulması da gereken bir öfkeydi bu.» (6) Vallahi ben böyle şeyler söylememiştim, şimdi de söylemiyorum. Bazılarına «malum» mu oluyor, nedir? Bir de okur mektuplarına bakalım isterseniz :

«... Kitapların ikisini de okumuş biri olarak şunu söyleyeyim ki benzerlik her okuyanın farkedebileceği gibi var. Ama yazarın inkâr etmesini de tabii karşılamak gerekir.» (7) «Yazar kendi yaptımı değil, başkasınınkinden uydurup kaydırıyor, okura sunuyor; okur bunu bilmeden orijinal sanarak değerlendiriyor, derken ödüller almca büsbütün satış yapıyor. Demek ki, bir romandan bir ticaret doğuyor ve hepsi de sahate. Kalp para basmanın müeyyideleri vardır. Bu durumun müeyyideleri var mı? / Mesela, İngiliz Yazarlar Birliği veya ona benzer bir yere şikayet edilse, onlar (X) için dava açamazlar mı? Yahut da ammenin kandırılmasına alet olduğu üzere jüri üyeleri veya yazar hakkında

bizim kanunlarımızda bir ceza maddesi var mıdır.» (8) Samırım hariçten gazel okuyarak, beni roman piyasasına girmek için mücadele vermekle suçlamaya çalışan Ahmet Oktay efendi de bu mektuptan payını almıştır. Soruların yanıtına gelince: Olur böyle şeyler bizim memlekette ve kim ki bu rezilliği ortaya çıkarır; çelmeler, sövgüler, karaçalmalar yolunu beklemektedir. Ama bazen de kayaya çarpar bu üçkâğıtçı takımı ve sırası geldikçe ağızlarının payını alıp oturlurlar... Niçin bu okur mektuplarına baktık? Şundan; «Bu soruyu ilkin bu yazıyı yayınlayan dergiye (yani Yankı'ya -B.G.), B. D.G. üstüne yazı yazmış eleştirilenlere, bu romanı 3 ödüle değer görmüş seçici kurul üyelerine ve (beni yakından izlemiş okura sorunuz.» (9) Sormuşlar ve yukarıdaki yanıtları almışlar. Ama sayın yazar hâlâ uatmamışlar...

Ve şimdilerde sayın yazarımızı kurtarma operasyonları sürüyor. Son örneğini Yazko Edebiyat dergisinin 1982 Kasım sayısında görüyo-

SIZI

neydi
sarışın bir kısırağın terli boynuna
sımsıkı yapışıp
serseri bir yıldızla oyalayarak
üşüyen yerlerini gecelerin
uğultularla sarsılan ormanları
dört nala aşırıp
sevimli bir güneşle ışayan
gündüzlere ulaşma isteği

nasıl
yatışıyor kanmaz dediğim susuzluğum
kuraklığımı belleyerek
büyüdüğüm yurdum
dinecek elbet öfkesi gökyüzünün
başlayacak bereketi yağmurların
çünkü tutkumun sana yüz yıllardır
çünkü bu başka bir seveda
acılara kalkan olmasını bilen

şimdi sınırsız uzaktalar
sevinci paylaştığımız çocuksu akşamlar
oysa hala ürperiyor bir yerlerim
kalbimin acemi gümbürtüsünden
boşlamıyorum savaşları
bu lumpen bu öüm karanlığımı
kulaklarımda uğursuz bir yangın telaşı
bak gözlerim günlerce uykusuz kaçınağı

Hilmi Bitim

ruz: «Çağdaş Batı romanının göze çarpar nitelikteki anlatım tekniklerinden biri de 'montaj'. Edebiyatta montaj tekniğini, yazarın kendinden önce başkalarının dile getirdiği, hazır bir anlatım parçasını kalıp halinde kullanması, kendi roman kompozisyonunda birer mozayik taşı gibi değerlendirilme şeklinde tanımlayabiliriz. (...) Haber alma ajanslarının bildirilerinden parçalar, tarih kitaplarından belgeler» vb. metinler, örneğin Attila İlhan'ın «Dersaadette Sabah Ezanları» romanında kullanılmıştır. Sayın Prof. konuyu bu yazımıza konu olmuş romancımızın bir romanına getirir sonra: «... doçent Aysel'in çocukluk ve gençlik yıllarını Cumhuriyetin ilk kuşağının çocukluk ve gençlik yılları olarak işlerken o dönemi canlandırmak için montaj tekniğinden ustaca yararlanır. Bir örnek, Aysel'in babasının değerli şeylerini, altın ve parasını sakladığı bisküvi kutusunun üzerindeki yazılar...» (10) Sayın Aytaç, başka romanlardan alıntı yapıp yapılmayacağını, alıntı yapılırsa mertçe turnak içinde gösterilip gösterilemeyeceğini; benzeri şeyleri daha önce yapmış olan yazarların haklarının korunup korunmayacağını, özgün düşüncenin, özgün yazının, daha sonraki benzerlerinden değerli sayılıp sayılmayacağını belirtmemiş yazısında. Yalnız, yazısının sonunda şöyle demekle yetinmiş :

«Türk romanı, taklit etme-örnek alma evrelerini geride bırakmış, modern anlatım teknikleriyle yerli özü başarılı bir bileşime ulaştırmıştır.» (11) İşte, bizim de bu tür karşılaştırmaları yapmamızın ve bu konunun üzerine ısrarla gitmemizin nedeni buydu. Türk romanının taklit etme, çalma çırpma, öykünme, örnek alma «teknikleri» ile yazılmasını önlemek, özgün bir roman kurulmasına önayak olmak, yardımcı olmak, Türk romanının onurunu kurtarmak. Yalnız şimdi sayın Aytaç'a bazı örnek'ler vereceğiz. Ve bu örneklerin, yazımıza konu sayın romancımızın kullandığı «teknik» içinde alabileceği adın belirtilmesini kendisinden isteyeceğiz. Artık «montaj» mı denir, «parodi» mi, «leitmotiv» mi, ne denecekse, lütfen bizi aydınlatınlar. Örneklerimizin ilki şu iki alıntı olacak :

«... Gövdesiyle birlik beyniyle de doymak isteyenlere yetmek için kaç kişiyiz? Kaç parça olması, kaç parçaya bölünmesi gerek kadınlık zarımızın bütün okumuş erkek'lerimizi doyurabilmesi için? Sonuna dek özürlestirebilmemiz için onları ve vatani, bir gecede kaç yatağı bölüşmemiz gerek?» Bu alıntı, yazımıza konu romancımızın 1973 tarihinde basılan bir romanından alınmıştır. (Üstelik «kadınlık zarı» diye bir şey yoktur, olsa olsa «kızlık zarı»dır bu. -B.G.) şimdi de başka bir yazarın 1968 tarihli kitabından alıntı yapacağız: «... tek başıma mı dournacaktım onları, çarpık bedenimi tek başıma mı adayacaktım bu topluma. Hep birlikte olur

bu iş, açılarak bir yatma kampanyası tüm yurdu kapsayan. (...) cennet ülkemizin bebekleri ana dan doğma ve erginleri ve kahilleri, cinsel azgınlıkların, kıyımların ve tüm geriliklerin önünü almak üzere hep birlikte bir, iki, üç, yatağa! Otuz milyon nüfustan eder yüzüymü milyon bacaklı bir canavar...» (12) Bu örneklerde görüldüğü üzere, daha iyibir anlatımın bozulduğu, ama aynı düşüncenin daha biçimsiz bir anlatımla okura ikinci kez ve tam beş yıl sonra, YENİ BİR DÜŞÜNCE gibi sunulduğu var. Sayın profesör bu duruma bilimsel bir ad bulmak durumunda. Yoksa kurtaramayacak sayın romancımızı. Çünkü bu örneklerin sonu gelmiyor. Sayın Aytaç'ın yazısında verdiği bisküvi (yazım kılavuzunda bisküvi yazmışlar -B.G.) kutusu örneği, «çağrışımlar'a» bana benzer bir kutuyu anımsatıverdi, bakın ikisini yan yana koyup okuyalım :

«(Petit-Beurre) / Small / 1922 / Biscuits / Tam bunların altında, daire çizgisinin içyüzünü boydan boya izleyen: / CONSTANTINOPLE / Nerdeyse yarım yüzyıllık bu bisküvi kutusunun soluk kâğıdı, yanılmıyorsa, ayrıca da başak desenleriyle süslüydü. (Yazıları ezberle anımsıyor ama, başak desenlerini anımsamakta kuşku! Bu da ayrı bir konu ama, dikkatimi çekti, belirteyim dedim. B.G.) Kutunun arka yüzünde: / H.C. / GEUICKNAVORIAN / Sonra yeniden: Biscuits / (Constantinople) / yazısı...» Bu alıntı, ünlü romancımızın 1973 basımlı ve YENİ TEKNİK ile yazıldığı ileri sürülen romanından aktarılmış bulunuyor. Beş yıl önce yayımlanmış bir başka kitapta da yaşlı babanın, hem de «ÖLMEYE YATMIŞ» bir babanın kutusu var :

«...komodinun üzerine şu kutu, teneke, Adalet vapurundan beri taşırım, (Adalet vapurunun geçtiği tarihe bakılırsa, kutunun ne zamandan kaldığı belli olacaktır. -B.G.) onu gemime, diğış kutumdur benim, (...) şimdi, bir küçük makas, iki makara, dolaşık iplikleri çözerim uyukum kaçtığı kamarama / Les Seules Cigarettes / Turques Authentiques / bir yüzüne, / Constantinople / Cigarettes Regie des Tabacs / öteki yüzüne, / Des tabacs de l'Empire Ottoman / kapağın içine, altın yıldızla, ne yıldızmış be ucu bile soyulmamıştır bunca yıl, (...) iğne gibi birkaç topluiğne (...) bir beyaz bir kara makara, cilet, düğme, (...) işbaşı tulumlarım (...) ne gezer işçi tulumu, her halde reşat tenüre olacak...» (13)

Benzerlikleri ve farklılıkları sıralayalım şimdi :

— Her iki kutu da, roman kahramanlarının babalarına ait.

— Kutular romanların içeriğine uygun olarak, geçmişin izlerini anlatmak için araç olarak kullanılmış. Geriye dönüşü sağlıyorlar.

— Kutunun birinde değerli eşya, ötekinde değersiz eşya saklanıyor. Ama böyle kiltsiz bir kutunun içine değerli şeylerin, altın ve paranın saklandığı biraz inandırıcılıktan uzak görünüyor. Dikiş malzemesi konması daha uygun görünüyor.

— Kutuların biri bisküvi, öteki tütün kutusu. Ama üzerindeki yazılar birbirini andırıyor. Hele her iki romanda kutuların anlatıldığı bölümlerdeki biçim birbirine çok benziyor. Bu yazı içinde o benzerliği biçim olarak göstermek, yer a'acağından, okurların iki kitabı alıp karşılaştırmalarını diliyorum.

II. Tamam mı, Devam mı?

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Ama bu yazıda bu kadarı yeter. Şimdi, her dokunuşta öfkeyle saldıran o romancımıza soruyorum: Tamam mı, devam mı? 'Devam' diyorlarsa, elbette devam edeceğiz. Demeseler de, bu konuyu tüm ayrıntılarıyla kitaplaştırıp edebiyat tarihimize armağan edeceğim, sözüm söz. Kendisinden doktor raporu beklediğim Ferit Edgü (14), bulunmaz «felsefeci ve edebiyatçı»ardan F. Akatlı, ne idüğüne karar veremediğim, tüccari zekâsına hayran kaldığım Ahmet Oktay, vesaire vesairelere de soruyorum: Tamam mı, devam mı? Sövmeye, çıldırmaya, hop oturup hop kalkmaya, tatlı canınızı üzme gerek yok. Deyin ki, bu YENİ TEKNİĞİN adı şudur, biz istediğimiz yazarın ürününü yağmalamakta özgürüz; haa, biz de anlayalım, oturup o konuyu tartışalım. Şimdi henüz o aşamaya gelemedik. Sayın romancımız taktik değiştirmiş görünüyor ama soruyorum bir kez daha: Başka örnek istiyor musunuz? Tamam mı, devam mı? Yani, «alıntılar» kabul ettiniz mi, etmediniz mi? Önce bu konuda görüş birliğine varalım diyorum...

Profesör Aytaç'dan da yeni incelemeler, irdelemeler beklemek hakkımız olmalıdır. Çünkü bir profesöre, eğer soyadı Urgan filan değilse sıfatına, ünvanına uygun cevaplar, araştırmalar gerekir. Susmanın ise, «ikrardan» geldiğini biliyoruz, değil mi? «Yazar olamayan yazar takımı»na gelince; onlara sövmek yaraşır. Hepsinin ne yapacağını biliyorum, ama bir kez daha soruyorum: Sövgüye de, tamam mı, devam mı?

21 Kasım 1982, Ankara

- (1) *Milliyet Sanat dergisi*, 15 Kasım 1982.
- (2) *Max Frisch, Çarpık Sevda*, roman, çeviren Sezer Duru, *Sinan Yayınları*, 1982, İstanbul.
- (3) *Bir Karşılaştırma*, *Burhan Günel*, *Yazko Edebiyat*, Şubat 1981.
- (4) *Rauf Mutluay*, *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1977.
- (5) *Burhan Günel*, roman soruşturmasına yanıt, 12 Mart 1977.
- (6) *Mina Urgan*, mektup, *Yazko Edebiyat*, Nisan 1981.
- (7) *Tului Soyuturan*, mektup, *Yankı*, sayı 524, 13-19 Nisan 1981.
- (8) *Turhan Duran*, mektup, *Yankı*, sayı 518, 2-8 Mart 1981.
- (9) *Yankı*, sayı 517, 23 Şubat-1 Mart 1981.
- (10) *Prof. Gürsel Aytaç*, *Yazko Edebiyat*, Kasım 1982.
- (11) *Prof. Gürsel Aytaç*, *Yazko Edebiyat*, Kasım 1982.
- (12) *Türkiye Yazıları*, sayı 67, *Burhan Günel*, *Düşünce Öncelik*, Ekim 1982.
- (13) *Leyla Erbil*, *Tuhaf Bir Kadın*, roman, 1968, İkinci Basım, sayfa 73.
- (14) *Burhan Günel ile Söyleşi*, *Yaba*, sayı 21, şubat 1982.

KURTULUŞ SAVAŞI GÜNLÜĞÜ - I

Zeki Sarıhan

Zengin bir kaynakçaya dayanılarak hazırlanmış açıklamalı kronoloji. Büyük boy, 440 sayfa, 650 T.L.

ÖĞRETMEN DÜNYASI
YAYINLARI

değini

Ulusal Kültür Politikasına Doğru

Dr. Anıl Çeçen

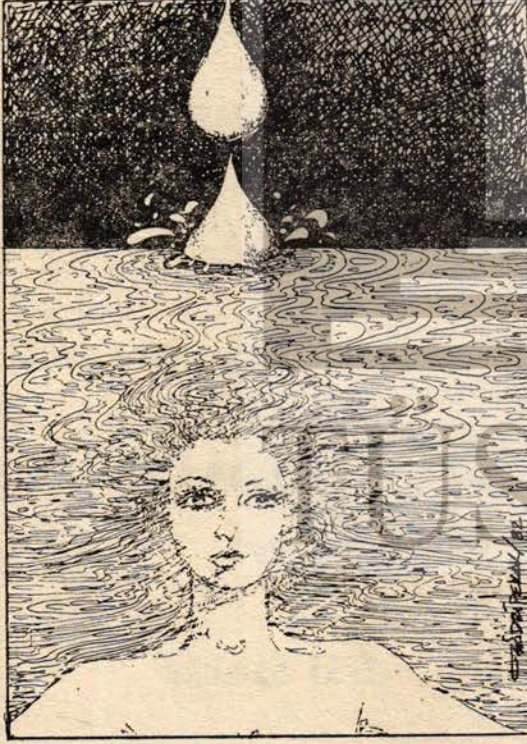
Geçtiğimiz günlerde, Türk kültürünün çeşitli temsilcilerinin katıldığı önemli bir toplantı düzenlendi. «Birinci Milli Kültür Şurası» adıyla gündeme getirilen bu toplantı eskiden bu yana sürüp gelen tartışmaları yeniden canlandırdı ve Türk kültürünün içinde bulunduğu durumu her yönü ile gözlerönüne serdi. Kültür dünyamızın çeşitli kesimlerinden yüzlerce bilim ve kültür adamının çağırıldığı bu toplantıda sanat ve kültür alanımızın bir çok konusu ele alındı ve dile

dolayısıyla önlemlerin alınması daha sonraya kalmıştır.

Türkiye'de kültür yaşamının günümüzdeki durumunu belirlemek konuya yaklaşımın birinci adımı olarak görünmektedir. Kültür konusu zamanımıza kadar ikinci planda kalmıştır. Son yıllara gelinceye değin kültür işleri hep bir başka bakanlığın yedeğinde yürütülüyor ve kültür müsteşarlığı başka bakanlıklara veya başbakanlığa bağlanıyordu. Günümüzde de kültür bakanlığı kaldırılarak Turizm bakanlığı ile birleştirilmiştir. Aslına bakılırsa Türkiye'de ilk Kültür Bakanlığı Atatürk zamanında kurulmuştur. Devletimizin kurucusu daha o yıllarda, cumhuriyetin temelini kültür olduğunu vurgulayarak kültür işlerine birinci derecede önem vermiş ve bakanlık düzeyinde bir örgütlenmeyi gerçekleştirmişti. Tarihimizi iyi bilen ve ulusunu iyi tanıyan bir önder olarak Atatürk'ün kültüre önem vermesinin a'ında yatan anlam daha o yıllarda anlaşılmalıydı.

Üç kıta arasında stratejik bir konuma sahip bulunan Türkiye Cumhuriyeti, batılılar tarafından «Tarihin Köprüsü» olarak adlandırılır. Böylesine bir ülke olarak Türkiye dünyanın en zengin kültür geçmişine ve kalıtına sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden son zamanlara kadar, her dönemin birikimiyle zengin bir kültürel geçmiş kolay kolay bir ülkede görülmemektedir. Bu denli zenginliğin içinde bulunulmasına karşın yeterli bir kültürel bilincin toplumumuzda geliştiğini söyleyebilmek çok zordur. Bu sorunun çözümü için, gelişmiş ülkelerin ne gibi girişimlerde bulduklarını izlemek ve bunların değerlendirmesini yaptıktan sonra çağdaş bir yaklaşıma karar vermek gerekir.

Yüzyıllar süren devletler ve imparatorluk'ar kuran Türkler, tarihin her döneminden kültürel değerlere sahip bu'unmaktadırlar. Sürekli savaşlar dolayısıyla askeri ve ekonomik konuların ön planda yer alması Osmanlı İmparatorluğu döneminde kültür konularını arkalarda bırakmıştır. Kültürel değerlerin zenginliğine karşın, kültürel bilincin yeterince gelişmemesi bu açıdan açıklanabilir. Yabancı ülkeler, tarih ve in-



getirildi. Ne var ki, her kesimden gelen değişik düşüncedeki otoritelerin kendi yaklaşımlarını yansıtma'ları çok sesli bir ortamın yaratılmasından öteye gidememiştir. Kültür ve Turizm bakanlığının var olan durumu belirlemek amacıyla iyiniyetli o'arak düzenlediği kongre, Türk kültür yaşamının içinde bulunduğu sorunları yansıtmak açısından önemli bir aşama oldu, ne var ki bu sorunların çözümüne yönelik bazı kararların ve

sanlık adına bizim değerlerimize bizden daha çok sahip çıkmışlar, götürebildiklerini kendi ülkelerine taşımışlar, götüremediklerinin de envanterini çıkararak dünya kamuoyunun yararlanmasına açmışlardır. Tarihsel eserlerin yanı sıra, diğer kültürel değerlerimize de başka ad ar altında sahip çıkarak, kendi kültürlerinin ürünü imiş gibi tanıtımını ve pazarlamasını yapmışlardır. Kültüre ve sanata sahip çıkma ve öğrenme biçimine bir toplum varamazsa böylesine bir ters sürecin önlenmesi söz konusu olmayacaktır. Toplumumuzda sanat ve kültüre karşı yaşanan ilgisizlik ortamından bir an önce kurtulmadıkça, yetkili çevrelerin yaklaşımları etkili bir ilgi düzenine dönüştürülmedikçe olumsuz gelişmeler daha da ilerleyebilecektir.

Günümüzde değişik düşüncelerden gelen temsilcilerin birleşebildikleri ortak bir ilke vardır. Bu da, artık bir ulusal kültür politikasının belirlenmesidir. Zamana ve yönetimlere göre değişen kültür politikalarından Türk sanat ve kültürü çok şeyler yitirmiştir. Daha önce başlatılan çalışmaların sürdürülmemesi, her yeni gelenin başka başka girişimleri uygulamaya getirmesi, kültür dünyasını gelişkilere, tutarsızlıklara ve kaynak israfına sürüklemiştir. Bu durum, daha sonra siyasal akımların kültür dünyasına girmesine ve kendi açılarından öznel bir kültür anlayışını tüm topluma benimsettirmeye çalışmalarına yol açmıştır. Siyasal yaklaşımının özne yorumları, Türk kültürünün nesnel gelişmesini önlediği gibi, bir yandan da iç dinamizmini köreltmiş ve kısırlaşma sürecine itmiştir. Günümüzün yönetimine kadar süren bu durum artık söz konusu değildir. Ashında ülkemizdeki siyasal akımlarda Türk kültürünü kendi politikaları doğrultusunda güdümlenemeyeceklerini anlamışlardır. İşte bu noktada ulusal bir kültür politikasının genel olarak belirlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kültür alanında evrensel boyutlarda etkinlik sağlayan ülkelerin geçmişleri incelendiği zaman, çoğunlukla bu belirginlik dönemecini döndükleri ve ulusal bir kültür anlayışı ile genelde bir politik yaklaşımı benimstedikleri görülmektedir. Toplumların gelişmelerinin belirli bir aşamasında ortaya çıkan bu durumu görebilenler zaman yitirmekten kurtulmaktadır. Türkiye günümüzde bu noktaya varmıştır ve artık zaman yitirmeye dayanacak gücü kalmamıştır. Gelecek dönemlerde yeniden eski sorunların ortaya çıkmaması için bu günden bazı adımların atılması, genel durumu belirleyici girişimlerin tamamlanması yararlı olacaktır.

Ulusal kültür politikasının belirlenmesinde ilk yapılacak, var olan durumun en yeterli boyutlarda ele alınarak değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Elde olan ve toplumdaki potansiyel

bilinmedikçe alınacak kararların sağlıklı olabilmesi çok güçtür. Bunun için tüm sanat ve kültür alanlarında bilimsel toplantıların yoğun biçimlerde düzenlenmesi ve ülkenin tüm kültür otoritelerinin bu toplantılara çağırılarak görüşlerinin alınması zorunludur. Siyasal görüş ayırımlarının dışında bir davranışla ülkedeki birikimin yeterli bir düzeyde değerlendirilebilmesinin en kısa yolu bu olacaktır. Bilimsel çalışmaların sonuçları hemen yayınlanmalı ve ülke düzeyinde tartışmağa açılmalıdır. Tartışmalar beraberinde üzerinde birleşilebilecek asgari ortaklıkları ve genel ilkeleri getirecektir.

Durum değerlendirilmesinden sonra yapılacak olan ulusal hedef ve amaçların seçilmesi olacaktır. Hedefi belirlenmeyen gemiye hiç bir rüzgar yardım etmez. Bu ata sözünün ışığında konuya bakıldığında ulusal kültür politikasına doğru giden yolda ikinci aşama hedef ve amaçlar olmaktadır. Değişen siyasal seçimlere göre hedefler belirginlik kazanmamaktadır. Kültür politikaları da hedefsiz kalmaktadır. Hedefsizliğin getirdiği çıkmaz ve dağınıklık olumsuz gelişmeler yaratmaktadır. Hedefler seçilirken olabildiğince bilimsel ve nesnel olmak zorunludur. Aksi durumda seçilen hedefler uzun ömürlü olmayacaklardır. Bilimselliğin ve nesneliğin egemen olmadığı seçimler ve kararlar uzun ömürlü clamazlar. Dönemlerin değişmesi ile beraber yerlerine yenileri gelir.

Ulusal kültür politikasının ilk hedefi hiç kuşkusuz ulusallığın sağlanması olacaktır. Ulusallık derken hiç bir özel ayırım yapmadan, Türk ulusunun tarihin en eski dönemlerinden bu yana sahip olduğu tüm kültür değerlerinin bütüncül bir açıdan ele alınması söz konusudur. Türk tarihinin dönemlerine göre bir ayırım yapmak da yanlış olacaktır. Türkler adına tarihte kültür değeri olarak ne varsa hiç bir ayırım yapılmadan ortaya çıkarılmalıdır. Ulusalığı izleyecek ikinci ilke, yukarıda belirtilen bilimsellik olmalıdır. Bilimin kalıcı ve etkinlik sağlayıcı gücü olmadan kültürel gelişmeden söz etmek olanaksızdır. Bilimsel açıdan derenecek kültürel değerlerimizi bekleyen bir başka ilke evrenselliğidir. Tüm ulusal değerler bilimsel yöntemlerle ele alınarak değerlendirildikten sonra ortaya bir sentez çıkarılmalıdır. Kültürde ulaşılabilecek olan ulusal zentez, Türk ulusunun dünya kamuoyuna sunacağı evrensel mesaj olacaktır. Tüm insanlara seslenecek olan evrensel mesajda ulaşabilmek için öncelikle ulusal kültür sentezini gerçekleştirmek zorunlu bulunmaktadır. Evrensellik ilkesi kültürel gelişmenin dinamik yönüdür. Sürekli değişen insanlık değerleri karşısında, tüm dünyaya seslenmek isteyen bir kültürel yapı ister istemez kendisini yenilemek zorunda kalacaktır.

Bu genel ilkelerin yanısıra bazı özel ilkeler de getirilebilir. Ne var ki bunlar, hem bilimsel yöntemle belirlenmeli, hem ulusal senteze katkıda bulunmalı hem de insanlığa evrensel bir mesaj getirilmesini gerçekleştirmelidir. Genel ilkelere aykırı olarak getirilecek tamamlayıcı ilkeler kültürel gelişmeye katkı sağlayamayacaktır. Bu ilkeler belirlenirken siyasal yaklaşımlar kesinlikle devre dışı bırakılmamalıdır.

Ulusal kültür politikası bir yandan ilkeler aracılığı ile genel olarak belirlenirken, diğer yandan da yapılan çalışmalar geniş boyutlarda kamuoyuna yansıtılarak toplumda kültürel bilinçlenmeden yeterli bir düzeye gelmesi sağlanmalıdır. Yeterli bir tanıtma ve insanlığa yararlı biçimlerle sunma hedef saptanmasını izleyecek diğer bir aşamadır. Gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında kültürel tanıtma bir örgütlenme işidir. Bunun için yetişmiş bir kadro oluşturmak ve organizasyon geliştirmek gerekmektedir. Devlet yapısı içinde olduğu kadar, devletin dışında toplumun gönüllü gücünün de özverimli bir biçimde çalışması desteklenmelidir.

Kültür yapısı gereği ekonomi ve paranın dışında bir etkinlik alanıdır. Bu nedenle yaşayabilmek için her dönemde destek ve korunmağa gereksinim duymaktadır. Eski zamanlarda kralların ve sarayların çevresinde gelişen kültürel etkinlikler, zamanla topluma yayıldıkça bu koruma ve destekten yoksun kalmışlardır. Toplumların

uluslaşma sürecinde ve kimliğini kazanması kültürün ne denli önem taşıdığına göre gelen gelişmiş ülkeler, kültür politikası ile beraber kültür ve sanatı destekleme ve koruma programlarını gündeme getirerek, uygulama koymuşlardır. Korumanın ötesinde özendirme de kültürel gelişme için yapısal nedenlerle zorunlu olarak görünmektedir. Devletin yanısıra toplumda etkinliğe sahip bulunan tüm çevrelerin kültür ve sanatı destekleyici bir tutum içinde bulunmaları beklenmelidir.

Ulusal kültür, her toplumun önde gelen ulusal davalarındandır. Bu sorunun çözümü için ulusal düzeyde bir seferberlik zorunlu bulunmaktadır. İnsanı doğanın yarattığı gibi, sanat ve kültürün de adam ettiğini çok iyi bilen Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini olarak kültürü gösterirken böylesine bir ulusal seferberliğe Türk ulusunu çağırmıştır. Yarımyüzyıldır istenen noktaya gelinemeyen kültür alanında başlatılan seferberliğin beklenen noktaya ulaşabilmesi için bu dönemde tüm potansiyel harekete geçirilmelidir. Çağdaşlığın arayışı işine giren Türk toplumunu kültür sorununa öncelikle eğilmek ve bunu çözüme kavuşturmak zorundadır. Ulusal ve demokratik yapıdaki bir bilinç ile kültür sorununun ele alınması, çağdaşlaşma yolunda önemli bir aşama sağlayacaktır. Bu noktada oluşacak kültürel bilinç ise diğer konuların da yeterli biçimlerde kavranmasına yardımcı olacaktır.

İpek Haliya Ters Binen Kedi

Ahmet Say

UZUN HİKÂYE

150 T.L.

DAYANIŞMA YAYINLARI

Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi

Sargut Şölçün

275 T.L.

DAYANIŞMA YAYINLARI

deneme

Şiirin Nesnesi Nedir ?

Salih Bolat

Şiirin bir eylem olduğunu kabul edersek, onun bir öznesinin ve nesnesinin bulunduğunu da kabul etmiş oluruz. Kuşkusuz şiirin öznesi şairdir. Nesnesi ise, özne olan şairi, şiirsel bir eyleme götüren her şeydir; şiirin özünü oluşturan ve aynı zamanda şairin duyarlılığını aldığı kaynaklardır. Bu kaynaklar, evrende var olan her şeydir. Özne olan şair, şiirsel eylemde bulunurken, kendi somut gerçekliği içerisinde, elinin yetişebildiği her şeyi eyleminin konusu, dayanağı, varlık nedeni; yani, eyleminin nesnesi durumuna getirebilir. Adı şair olan bu öznenin elinde canlı olan bir nesne cansız, cansız olan bir nesne de canlı duruma gelebilir. Bu olay, şairin ustalığı ile doğru orantılıdır. Zaten sanatın bu açıdan amacı, nesne duygusunu tanıma olarak değil, görüntü olarak vermektir; sanatın yordamı, nesnelere tekilleştirme, biçimi karartma, algılamanın zorluğunu ve süresini artırma yordamıdır. Sanat, nesnenin oluşunu deneme, duyma yoludur; daha önce «olmuş» olan, sanat için bir önem taşımaz. (1)

Irwin Edman, «Estetiğe Giriş» adlı eserinde şöyle diyor: «Günlük yaşamın hem canlı, hem ölgün bir yanı vardır. Alışkanlıklarımıza içgüdülerimiz öyledir ki, çevremizdeki bunca nesneye ve olaya rağmen, yalnızca isteklerimiz erişecek ya da ihtiyaçlarımızı karşılayacak kadarını görür ve işitir, sadece o kadarı ile ilgiliriz. Zorunluklarla içgüdüleri, bizi bir nesneden ötekine koşturur. Her nesneden isteklerimiz ve ihtiyaçlarımızı yetecek kadarını alır; tam ve özgür bir sanat hazzını tadacak yerde, kırıntılarla yetiniriz. Bir köpek için nasıl et yenecek, kedi kovalanacak bir nesneyse, yorgun bir kimse ya da bir müdür için koltuk sadece üzerine oturulacak bir nesnedir; susuz bir kimse için de su, akışı ne denli hoş, pırl pırl o'ursa olsun içilecek bir nesnedir. İş adamı girişimlerde bulunurken, ya da işini tasarlarırken, bilim adamı iki elemanın özel bir bileşiminin sonucuyla ilgilenirken, aç ya da şehvet düşkünlü kendilerine dünyayı unutturmuş geçici arzularını doyurmaya çalışırken, hep bir andan öteki ana, bir nesneden öteki nesneye, bir olaydan öteki olaya kosarlar. Günlük hayatlarında insanlar asgarî ile ilgilidirler; bu asgarî ise çıplak bir

şeydir. Onun bir anlık istek ya da ihtiyaçla ilgili yönü hatırlanır; gerisi unutulur, daha doğrusu gerisi önemsenmez.»

Daha sonra Irwin Edman, sanatçının, nesnelere çekici duruma getirdiğini, dünyayı yaşamı biçime soktuğunu söyleyecektir. Buraya kadar çok doğru söyleyecektir. Ama bizim işimiz, bir sanat olan şiirin nesnesinin ne olduğunu araştırmak olduğuna göre, şiirin içerisinde dünyaya bakacağız. Yoksa Irwin Edman gibi, gerçek dünyadan sanata bakmayacağız. Yani biz, sanatsal bir «reaksiyona» girerek şiirleşmiş olan nesne bileşiklerini ayırtmaya ve tanımağa çalışacağız. Irwin Edman gibi, dağınık biçimde duran nesnelere, sanatsal bir «reaksiyona» sokmaya çalışmayacağız.

Bildiğimiz gibi şiir, en genel anlamda, insan ve doğa arasındaki mücadelenin doğurduğu ilişkilerin dile getirilmesidir. Teknik anlamda ise dağınık ve cansız duran, tek başına evrensel bir anlamı olmayan maddelerin ya da olayların bir bileşim içerisinde bütünleşmesi, canlanması ve giderek evrensel bir anlama kavuşmasıdır. Bu açıdan şiirin nesnesini iki anlamda ele alabiliriz:

a) Doğada cansız ve dağınık duran, şiirsel bir anlam kazanabilmek için sanatsal bir bileşime gereksinmesi olan nesnelere,

b) Doğada zaten kendiliğinden şiirsel bir bileşime kavuşmuş, yalnızca sanatçı-öznenin yorumunu bekleyen nesnelere.

Birinci anlamda nesne, şiirsellik açısından dağınık, cansız ve katıdır. Hiç bir derinliği yoktur. Salt işlevseldir. Çoğuldur Çiçek, sokak, kuş, ev, yağmur, gökyüzü, ağlamak, yürümek, karanlık, geçmek, taş, sigara v.b. Doğada böyle sine dağınık ve cansız, katı duran çoğul nesne, özne olan şairin elinde bütünleşir, tekilleşir, şiirsel bir anlam kazanır. Yukarıdaki nesnelere bir kaçını bir araya getirerek, şöyle bir dize oluşturabiliriz; (2)

Yağmur gibi geçerdiniz karanlık sokaklarımızdan

Görüldüğü gibi, yukarıdaki nesnelere bir kaçını bir araya getirerek, estetik değeri şu ya da bu olan bir dize oluşturduk. Hiç kuşku yok

ki, bir şairin şiirinin dayandığı nesnelere, o şairin somut gerçekliği belirler. Yani, şairin yaşadığı toplumsal koşullardan, dünyaya bakış açısından, sınıfsal konumundan, yaşadığı coğrafya konuma kadar olan her şey... Bu yüzden bir şairden şiirini, kendi somut gerçekliği dışındaki nesnelere dayandırmasını isteyemeyiz. Şair, her ne kadar, düş gücü açısından 'avantajlı' bir insan ise de, tanımadığı ve duymadığı bir nesneyi şiirleştirmekte acemilik çekecektir.

Yeniden (a) maddesine dönecek olursak, güçlü şairlerin, şiirlerini genellikle bu maddede belirtilen nesnelere dayandırdıkları görülecektir. Örneğin :

«...
serin bir - su fısıltısı gibiydi lastiklerin sesi
Yumuşak bir şarkı mırıldanıyordu motor.» (3)

Yukarıdaki dizelerde geçen «astık» ve «motor» sözcük-kavramlarının tek başlarına hiç bir şiirsel değerleri yoktur. Böylesine mekanik sözcük-kavramlar, görüldüğü gibi güçlü bir duyarlılıkla, lirik bir söyleyiş içerisinde erimişlerdir. Çünkü şair, Irwin Edman'ın da belirttiği gibi,

Çengisiz Düşünler Gibiyim

*Çengisiz Düşünler Gibiysem
Bir denizim ki, sessiz
Sicim gibi daralan
Bir denizim ki, sensiz
Astıma yakalanan*

*İste kül renkli karlar yağıyor dağlara
İste zor bir günü daha yaşıyorum
Taşmak istiyorum işte
Kıyamak istiyorum tüm kara parçalarını
Oysa
Şiire ilk kez sarılan
Kara sevdalı askerler gibiyim*

*Ey sürgün olduğu kentlerde cogatan
Ey - küfür yüklü baharıları unutmayan
Sevecen rüzgâr
Bos çuval ara benzeyen mayama
Ne kattın böyle
Ne kattın da beni böyle yoğurdun*

*Çengisiz düşünler gibiysem şimdi
Ve tipatıp benziyorsam tabut kapaklarına
Affet beni ne olur
Çünkü beni tekrar bu dünyaya
Beni tekrar bu dünyaya sen doğurdun*

Saffet Azar

çevresindeki nesnelere tek boyutlu bir bakış açısından yakmaz. Nesnelere sıkı bir ilişki içerisinde.

Gücsüz ve soluksuz şairler, doğada cansız, dağınık ve katı duran, şiirsel bir anlam kazanabilmek için, sanatsal bir bileşime gereksinimi olan nesnelere genellikle uzak dururlar. Şiirlerini çoğunlukla (b) maddesinde belirttiği şiirsel nesnelere, yani, doğada zaten kendiliğinden şiirsel bir bileşime kavuşmuş olan nesnelere dayandırır. Örneğin, güneş-deniz-dağ üçlüsünün ya da bu üçlünün her birinin tek başına oluşturduğu çeşitli hareketlere, nesnel görüntülere dayanır bunların şiirleri. Bu olay, şairin yaşam deneyiminin yetersiz oluşunun, yaşadığı somut çevre karşısında duyarsız oluşunun doğal sonucudur. Oysa şairin, Gorki'nin deliği gibi 'yaşamı avucunun içi gibi bilmesi gerekir.»

Güncel Bir Olusum: Filistin Üstüne Şiirler

Yukarıda, bir çok şairin, özellikle gücsüz ve soluksuz şairlerin, doğada zaten kendiliğinden şiirsel bir bileşime kavuşmuş olan nesnelere dayandıklarını söylemiştik. Bunu daha iyi açıklayabilmemiz için, günümüzde bol bol yazılan Filistin üstüne şiirleri örnek olarak almamız yerinde olacaktır. Nesnesi «Filistin olayı» olan bir kaç şiire bakalım :

«...
bir çiçeği namluya eksek
ne biterdi dersiniz?
o barış feryatçıları
o adalet tellalları
neredesiniz?

...» (Ajdan Ayar / Filistin'e Sevgilerle)
«Gökyüzünün bittiği yerde kuşlar ne yapar?
topraksız çiçek
vatansız insan
ne yapar?
demeyeceğim gayrı Arafat
Yanıtlam öğretti hayat
Filistin'lice yaşar»

(M. Bülent Güneş / Filistin'lice Yaşamak)

«...
yeşil paraların
pençesi oklu
gözü boklu
kartalı
çöl muhitlerinde
...» (H. Yusuf Niş / Filistin Sûresi)

Şiirin, en genel anlamda, insan-doğa mücadelesinin doğurduğu çelişkilerin dışına getirilmesi olduğunu söylemiştik. Yine, şiirin nesnesini iki açıdan ele almış ve bunlardan kincisinin, doğada zaten kendiliğinden şiirsel bir bileşime kavuşmuş, yalnızca sanatçı-öznenin yorumunu bekleyen nesnelere olduğunu söylemiştik. İşte Filistin olayı, başlı başına bir şiirdir ve bu olay üstüne yazılabilecek bir şiirin nesnesi açısından ise, kendiliğinden şiirsel bir bileşime kavuşmuş,

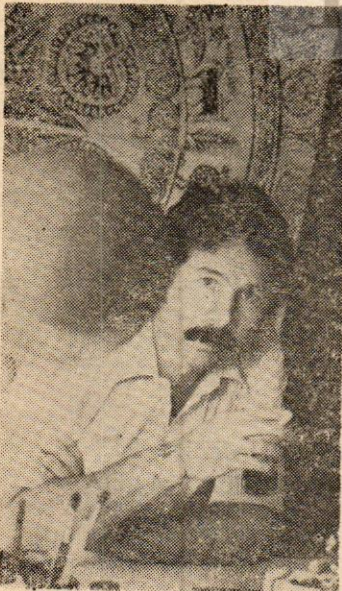
şair-özne tarafından yorum bekleyen bir nesne dir. Kaldı ki, bir çok ükede Filistin halkı için «mevlîd-i şerif»ler okunurken, yukarıdaki şiirlerin özgün ve kalıcı yorumu, estetik duygu açısından tekil değeri nedir?

Prof. Moisssoj Kagan, «Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat» adlı eserinde şöyle diyor: «...Şurası da çok doğaldır ki, yaşamın sanatçılarca bilinişine, başka sanat yönelimlerinin temsilcilerinden çok, gerçekçi sanatın temsilcileri önem verirler; çünkü öbürleri, ya yaşamın gerçekliğini göz önüne almadan ideal durumlar'a ilişkin modeller kurarlar ya da kendi yaratımlarını sırf kendilerinin ifadesiyle ya da içeriksiz biçim oyunlarıyla sınırlandırmak isterler. Ayrıca, şunu haklı olarak söyleyebiliriz ki, gerçeklik bilgisi, doğrudan doğruya sanatçının yapıtına katılacak ve sanatçının yarattığı yapıtın karakteri ile fikirsel-estetiksel değerini belirli bir tarzda etkileyecek şekilde, sanatçının manevî dünyasının az ya da çok 'kalıcı bir ögesi'ni oluşturur. (...) Sanatçı, kendini öbür insanlardan daha iyi bildiği için de, kendinin bilgisi, sonunda, insanın ve yaşamın bilinişinin en önemli öğelerinden birini oluşturur kendisi için. (Buna şaşmamak gerekir, çünkü, kendinin bilgisine dönüşmemiş şekilde kendinin-ifadesi, hiç bir sanatsal önem taşımaz) (...) Sanatsal kültür tarihi boyunca görülmüştür ki, hangi yapıtın temelinde sanatçının vermek istediği gerçek bilgidен yoksunsa, o yapıt güçsüz ve aldatıcı bir yapıt olarak kalmış, ama hangi yapıt ister Corneille'in klasikçi 'cid'i, ister Byron'ın romantik 'Don Juan'ı, isterse Lev To'stoy'un 'Sivastopol Hikâyeleri' olsun, insanın toplumun ve yaşamın doğrudan doğruya bilinişinden çıkmıssa, o denli anlatım yüklü, plastik ve güçlü yapıtlar olmuştur. (...) Gonçarov, çok karakteristik bir itirafta bulunarak der ki, 'kendi içimde beslenip olgunlaşmayan, kendim görmediğim,

kendim gözlemde bulunmadığım, kendim yaşamadığım hiç bir şey benim kendi kalemimin ucundan çıkmaz!.. Kendi yaşadığım, kendi düşündüğüm, kendi duyduğum şeyleri, neyi sevdiysem, yakınımnda neyi görüp nasıl tanıdıysam onu yazdım sadece; kısacası, kendi yaşamımı tasvir ettiğim kadar, yaşamımda da neyi sürdürdüyse onu tasvir ettim.'...»

Denilebilir ki, o halde Filistin üstüne şiir yazılmayacak mı? Böyle bir yaklaşım kesinlikle yanlış olur. Şair, elbette duyarlı ve çoğul yaşayan insandır. Böyle bir olaydan duygulanması kaçınılmazdır. Ama bizim söylemek istediğimiz, zaten şiirsel olan bir nesnenin, yeniden nasıl üretileceği ve tekilleşeceği. Elimizdeki nesne öyle ki, biçim-içerik dengesi kurmağa çalıştığımızda, içeriğin, biçimi ezip geçmesi işten bile değildir. İçeriğin ağır bastığı böyle şiirlere, eskiden, «slogân şiir» denilirdi. İşte karşımızda böyle bir tehlike var! Ama unutulmamalıdır ki, Guernica'ya değin elma, armut, ya da yıkanan, saçını tarayan kadınların resmini yapan Picasso, Franco faşizminin Guernica'sının resmini yaptıktan sonra «büyük Picasso» olmamış mıdır bir bakıma?

- (1) V. Ch'ovski (Sanat Yordamı)
- (2) Kuşkusuz bu nesnelere, belli bir yüzeye mozaik döşenir gibi yan yana ya da alt alta sılandığında, ortaya şiirin çıkamayacağı bir gerçektir. Çıkıyorsa (bireyci burjuva şiirinde olduğu gibi) rastlantı o'maktan öteye gitmez. Biz, bu nesnelere, duygu-düşünce diyalektik bütünlüğünden oluşan bir bağ ile birbirlerine bağlı olduklarını ve bunun sonucu canlılık kazandıklarını (şilireştiklerini) ön-veri olarak alacağız. (S.B.)
- (3) Nazım Hikmet (Memleketimden İnsan Manzaraları)



Bu Sayıda Desenleri Yayınlanan

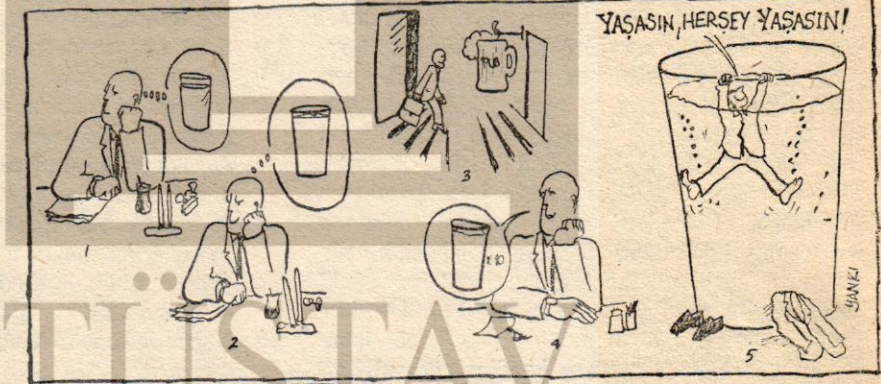
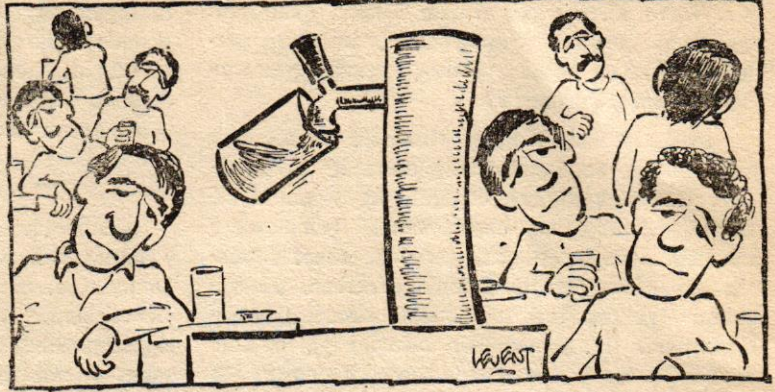
Sadri Pekak

Sadri Pekak, 1948 yılında Akşehir'de doğdu. Bir yıl, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördükten sonra, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdi ve Resim Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli yerlerde resim öğretmeni olarak çalıştı. Desenlerini, Yeni Toplum dergisi ile Demokrat gazetesinde yayınladı. Halen resim öğretmeni ve grafiker olarak çalışmaktadır.

GİK

Altı düzdür derler yerin
Üstü yuvarlak
Sarhoş için hepsi bir
Hepsi sarhoş bir için
Hepsi için bir sarhoş
Sarhoşlar BİRA için

zeynep tütüner



NOT:

FİRUZ KUTAL İLE LEVENT EFE ARKADAŞLARIMIZIN BİRLİKTE HAZIRLADIKLARI GİK SAYFASINI BUNDAN SONRA DA YAYIMLAYACAĞIZ. (Türkiye Yazıları)

Türkiye'de Aydın Sorunu II

Murat Barkın

Aydınlar, üretim ve büyüme ilişkilerine doğrudan katılmayan ve özgüllüğünü usgüçselliğinden alan etkinlikleriyle, değişik yapıda bir toplumsal katman olarak belirginleşirler.

Bu, birbirlerinin bireylerini ortaklaşmamaya dayalı diğer katmanların tersine, içinde yer alan kişilerin yalnızca onun üyeliğiyle sınırlandırmaları, bilimsel ve eğitsel etkinliklerinin sıradan bireylerinden ayırdedilmelerini sağladığı çeşitli katmanlardan herhangi birine ilişkin bulunuşu da sürdürdükleri biricik katmandır. Aynı katmanların üyelerinden bütünleşmesi, onun niteliğini, söz konusu katmanları var eden ekonomik ilişkilere bağımlı kılar. Ekonomik ilişkilerdeki her köklü değişme, aydınlar katmanının değişmesi sonucunu da kesinlikle yedeğinde getirecektir.

Aydınlar katmanının belirmeye başlaması ve belirmesi süreci, bilimsel bilgilerin ana kuramsal çizgiğinin şeklişi süreciyle çakışır. Bilimsel bilgilerin ana kuramsal çizgilerinin çekilebilmesi içinse, bu bilgi'ere temel olacak birikimin kalıcılaştırılması, açıkçası, yazının, ama biçimçizimler (piktogramlar) anlamında değil, düşünçizimler (ideogram'ar) anlamında yazının yaratılması gerekiyordu. Yazının bulunuşu, üretim

araçlarının özel iyeliğinin zorunlu ürünlerinden biri ve kuşkusuz, en önemlisidir. Üretici güçlerdeki gelişmenin, topluma düzenli ve giderek artan bir artı-ürün sağlayacak düzeye ulaşması, bu servetin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korunmasını da koşulladı. Kent, korunacak alanın yüksek surlar, kuleler ve mazgallarla çevrilmesiyle, tribü, ya da tribüler konfederasyonunun merkezi olarak belirde. Bu yeni kuruluşun tinsel ve ekonomik birliği, taştan ya da tuğladan yapılmış bütün evlerden daha büyük başka evlerde, tapınaklarda somutlanıyordu. Her tapınak, hem şu ya da bu tanrının ya da tanrılar topluluğunun evi, hem tapınma yeri, hem de ambarları, depoları, yapımevlerini ve satışıkları barındıran bir kuruluştu. Tanrılar, kentin, çiftçilik yapı'an toprakların, sulama kanallarının «gerçek» sahibiydiler. Bu varsılıkların yönetilmesi ve onların daha da arttırılması için yapılacak her türlü girişimin planlanması, tanrıların gereksindikleri törenleri ve diğer hizmetleri yerine getirmede uzmanlaşmış, çeşitli belirtileri yorumlayarak onlardan haber alma ayrıcalığına erişebilmiş kişilerce üstlenmişti. Artı-ürün, kentlerin yapılanmasını nasıl zorunlu kıldıysa, kurum'aşmış din adamlığı da, artı-

Sevgili Türkiye Yazıları Okurları,

Bu sayımızın içinde sizlere kısa bir açıklamayla birlikte abone fişleri iletiyoruz. Duyarlılığınız, dergicilikte gelenekselleşen bir çizgiyi temsil eden Türkiye Yazıları'nın içinde bulunduğu birtakım sıkıntılardan kurtulmasını ve derginizin gelişmesini sağlayacaktır.

Her okurumuzun, abone bulma konusunda gönüllülüğü ve buna bağlı olarak sorumluluğu duyumsayarak çaba sarfedeceğine inanıyoruz.

Bu dergi en zor koşullar altında bile yaşamını sürdürmeye çalışacaktır. Ancak ona sahip çıkıldığı oranda kararlı olunabileceği de bellidir. Bu bakımdan düşünce bağlamındaki dayanışma, bu yayın organının daha etkin olmasına katkı beklemek durumundadır şu günlerde.

Saygılarımızla.

TÜRKİYE YAZILARI

ürünün örgütlenmesi zorunluluğunun gündeme getirdiği bir gereksinmeydi. Gerçekten de, rahiplik kurumunun doğuşu ve serpilişi, kutsallığın «kanıtsal» yönünün yeniden ve yeniden üretilmesinden başka bir şey olmayan artı-ürünün başlangıçtaki gelişme süreciyle çakışır. Rahipler, tapınakların gelirlerindeki ve giderlerindeki çeşitliliğin, bellek gücüyle üstesinden gelinemecek denli çok veriyi ve işlemi karşılına dikmesi dolayısıyla, önceleri, küçük çakıl taşlarını, geometrik eşitilmiş tahta ve kemik parçalarını kutu ya da kese biçiminde hazırlanmış ayrı kaplara koyma, gerektiğinde bir kaptan diğerine aktarma, değişik renkteki iplere ya da bezlere düğüm atma ve düğümlenenleri birbirine bağlama, damgalardan yararlanma gibi birtakım anımsama yöntemleri geliştirmiş olmaları. Ama anlamı yalnızca yapana özel kalmasa bile, bir tapınaktaki birkaç kişiye özgü olduğu pek aşamayan ve son durumun belirlenebilmesine ancak bir önceki duruma ilişkin saplayımların yok edilmesi pahasına olanak veren bu yöntemler, yeterlilikten uzaktı. Yönetilecek servet arttıkça, ne yönetmenin, ne de artışın onlarsız gerçekleşebileceği işlemler de karmaşıklaşıyordu. Yapılan belirlemelere kalıcılık kazandıracak imler bulma zorunluluğu, kullanılanların zorunluluk yönünde değişikliğe uğratılması çabalarına yol açtı. Geometrik özellikler kazandırılmış küçük çakıllar, tahta ve kemik parçaları, istenilen kalıcılığı sağlayamıyorsa da, her birinin yansıttığı niceliğin -kimilerinin üzerine birkaç çizgi ya da nokta işlenmesiyle- yalnızca «bir» de takılıp kalması çoktan aşımış bu gereçlerin kullanılışı, en çapraşık hesapları bile kolayca çözülebilir kılıyordu. Dahası, son durumun belirlenmesi dışında, gelirlerin ve giderlerin gelecekte nasıl olacağını bilmesi ya da istenilen düzeyde koşullandırılması için de bunlardan yararlandığı anlaşılıyor. O dönemin falcılık ve büyücülük amaçlı işlemleri zamanla, günümüze değin gelebilen örneklerinden en yaygını tavla olan birtakım taş oyunlarına dönüştü. Belirtilen gereçlerin eldeki verilere dayalı hesaplamalarda kullanılması ise, gelmiş geçmiş bütün hesap düzeneklerinin gerçek atası abakusun yaratılması sonucunu verdi. Ama ister gelirlerin ve giderlerin durumunu ortaya koymak, ister falcılık ve büyücüük, isterse oyun amacıyla kullanılsınlar, küçük taşlar, yaşayaz dillerin birkaçının da tanıklığını üstlendikleri gibi, hesaplamaların vazgeçilemez öğeleri konumuna

erişmişlerdi. Sözelimi, İngilizcede ve Fransızca «calculation», Almandaca «kalkulation» biçiminde yazılan hesaplama kavramı, Latince «calculi» an'amina gelen bir sözcükten, «calculus»tan türetilmiştir. Çakılların hesaplamalarda sağladığı kolaylık, saplayımların kalıcılaştırılmasına duyulan gereksinmeyi daha da yegînleştirdi. Düğümlene yönteminin geliştirilmesinin, bu gereksinmenin karşılanmasında, sınırlı da olsa bir yarar sağladığı anlaşılıyor. Saplayımların birbirleriyle bağıntılarının be'irlenmesinde ise, düğümler son derece yetersiz kalıyordu. Kullanış-



lılığı, saplayımı yapılacak verilerin ve sonuçların azlığına bağlı bir yöntemden tümüyle vazgeçilmesi, böylesi yetersizliklerin üstesinden gelinmesini sağlayacak bir başka yöntem kavuşulmasından sonra ancak gerçekleşebilirdi ve nitekim, öyle oldu. Önceleri birer iyelik imi sayılmanın dışında hiçbir an'am taşımayan damgalar, yazıya giden yolun basamaklarında yetkinleştirildikçe, belirlemelerde düğüm'lerden yararlanma da Güney Amerika ve Çin dışında tümüyle unutuldu.

...(SÜRECEK)